

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EKONOMICKÉ ŽURNALISTIKY

Znárodnění dolů v roce 1945 na Ostravsku a jeho odraz v dobovém tisku
Nationalization of Mines in the Ostrava Region in 1945 and its Reflection on the
Media of that Time

Student: Petra Polesová

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. PaedDr. Milan Sekanina, CSc.

Ostrava 2013

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra ekonomické žurnalistiky

Zadání bakalářské práce

Student:

Petra Polesová

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

7202R020 Ekonomická žurnalistika

Téma:

Znárodnění dolů v roce 1945 na Ostravsku a jeho odraz v dobovém tisku
Nationalization of Mines in the Ostrava Region in 1945 and its
Reflection on the Media of that Time

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Průběh znárodnění dolů na Ostravsku v roce 1945
  3. Odraz procesu znárodnění dolů na Ostravsku v dobovém tisku
  4. Využití řešené problematiky v médiích
  5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

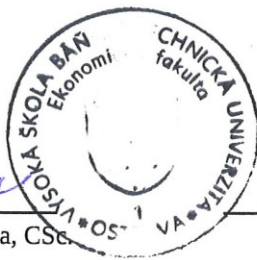
MAJER, Jiří et al. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. 793 s.
NEŠPOR, Zdeněk. *Znárodnění dolů a průmyslu. Kniha první, Proces znárodněvací*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čs. průmyslu, 1948. 370 s.
PRŮCHA, Václav et al. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992: 2. díl, Období 1945-1992*. Brno: Doplněk, 2009. 1004 s. ISBN 978-80-7239-228-5.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

M. Sekanina
Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.
vedoucí katedry

D. Dluhošová
prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a ke zpracování využila pouze literární a jiné odborné zdroje v této práci uvedené.

Ostrava, 10. 5. 2013

.....
Petra Polesová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Doc. PhDr. PaedDr. Milanu Sekaninovi, CSc., za vedení, pomoc, odborné připomínky a rady, které byly cenným přínosem pro vznik této práce, a především za notnou dávku trpělivosti při častém konzultování jednotlivých kroků. Chtěla bych také poděkovat svým přátelům a rodině za psychickou podporu a významné připomínky. Stejně tak mé díky patří osloveným odborníkům, kteří si vyhradili čas na zodpovězení mnohých dotazů, pro správné pochopení řešené problematiky.

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Průběh znárodnění dolů na Ostravsku v roce 1945	6
2.1	Cesta ke znárodnění	6
2.2	Pojem znárodnění versus konfiskace	7
2.3	Znárodnění důlních podniků na Ostravsku v roce 1945	14
3	Odraz procesu znárodnění dolů na Ostravsku v dobovém tisku	22
3.1	Vývoj tisku po druhé světové válce	22
3.2	Rudé právo.....	24
3.3	Ostravský úderník.....	28
3.4	Nové slovo	32
3.5	Shrnutí	36
4	Využití řešené problematiky v médiích.....	39
4.1	Úvodní článek.....	39
4.2	Rozhovor.....	43
4.3	Anketa	49
4.4	Glosa	51
5	Závěr	52
	Seznam použité literatury.....	54
	Seznam zkratk	56

1 Úvod

„Rovnost neexistuje nikde, ani vývojem historie, ani od přírody,“ uvádí ve své knize Tomáš Garrigue Masaryk (2007, s. 211), který si moc dobře uvědomoval, že by bylo naivní myslet si, že je úplná rovnost možná. Domníval se, že marxismus ve své podstatě vychází ze správných premis, tedy nespravedlnosti vykořisťování člověka člověkem. Ve svém pojetí socialismu dává ovšem prostor individualismu, který byl u nás po roce 1945 popírán.

Mnohým ale toto omezení nedocházelo. Není ovšem možné jim toto zazlívat. Druhá světová válka s sebou přinesla nejistoty obživy, bydlení a celkové existence. Němci českou zemi zdecimovali, vyčerpali její zdroje a celkově ji vydrancovali. Jinak tomu bylo u Slovenska, které bylo od českých zemí odtrhnuto pod vlivem Němců. Přírodně vytvořená hranice v podobě hor byla v rukou nacistů a s ní také mnohá města, třetina obyvatelstva, velká část průmyslových zón a nemalé přírodní bohatství.

Po osvobození rudou armádou v roce 1945 bylo nutné tyto věci navrátit minimálně do předválečného stavu, ale nejednalo se o úkol lehký. Klíčové průmyslové podniky – doly – byly ve špatném stavu, často zůstaly opuštěny. Především díky důležité pozici těchto typů podniků prakticky hned po osvobození žádal lid, po velké mediální masáži všech možných novin, znárodnění tohoto majetku. Právě obyčejnému lidu se měl dostat do rukou velké bohatství. Už o pracujícím lidu a jeho životě životech neměla rozhodovat buržoazní skupina zbohatlíků. To bylo velmi silným sociálním aspektem. Situace se podepsala samozřejmě také na lidech obývajících ostravský region, pro který byl (a stále je) především těžký průmysl a doly charakteristický. Tím se vracíme zpět k citátu Tomáše Garrigua Masaryka, lidé chtěli naprostou rovnost, ale neuvědomovali si, že to není tak zcela možné.

Hlavním cílem naší bakalářské práce je zhodnocení historického rámce znárodnění, se zaměřením na doly na Ostravsku v roce 1945. Stejně tak bylo naším úkolem klasifikovat, jak byla tato situace proklamována v dobovém tisku různých politických stran, případně podniků. Jednotlivé kroky, které byly spjaty s dosažením kýženého výsledku, se prakticky shodují s rozdělením práce do jednotlivých kapitol:

- bádání po kořenech znárodnění a jeho průběh s aplikací na Ostravsko, kde jsme využili veškeré možné dostupné literatury k tomuto tématu a celkově k historii Československé republiky po roce 1945;

- zkoumání archiválií a následná komparace dobového tisku a analýza dané problematiky s poznatky zjištěnými v předešlém studiu;
- použití řešeného tématu v žurnalistice.

V první části bakalářské práce – Průběh znárodnění dolů na Ostravsku v roce 1945 – se zprvu zabýváme nastíněním hospodářské a sociální situace v Československu. Celkově se zaměřujeme na to, jaká byla cesta ke znárodnění, která nevznikla ze dne na den, ale byla ji věnována pozornost už v době druhé světové války. Pro lepší pochopení celé situace pak vymezujeme také rozdíl mezi znárodněním a konfiskací, zmiňujeme všechny důležité dekrety, které přímo nebo nepřímo se znárodněním jako takovým souvisí. Dále vysvětlujeme, jak se k této otázce stavělo tehdejší politické složení země. Kompletně vysvětlujeme problematiku znárodnění, jeho schválení a také rozsah. V poslední podkapitole pak tuto problematiku aplikujeme konkrétně na doly, které pod znárodnění spadaly. Charakterizujeme region Ostravska, jeho hospodářský vývoj po květnu 1945 a mapujeme znárodnění dolů na tomto území. V této kapitole využíváme především metody historické deskripce a badatelských poznatků.

Úvodem druhé kapitoly, věnující se odrazu procesu znárodnění dolů na Ostravsku v dobovém tisku, popisujeme celkovou poválečnou situaci v médiích. Pro potřeby naší bakalářské práce využíváme ke komparaci pouze tištěná média, vliv rozhlasových stanic či televize pomíjíme. Pokoušíme se srovnat medializaci znárodněných dolů v celostátních novinách, které zastupuje Rudé právo s regionálním Novým slovem a podnikovým Ostravským úderníkem. Pro barvitost a možnost polemizování mezi těmito novinami jsme tedy zvolili tiskoviny patřící různým politickým stranám, potažmo odborové komisi horníků. V této části využíváme metody komparace vybraných novin a zároveň jejich obsah analyzujeme.

V posledním, tedy třetím úseku práce využíváme řešení problematiky v žurnalistickém pojetí. Téma znárodnění dolů na Ostravsku tak stylizujeme pro imaginární čtenáře současného tisku.

Věříme, že předložená data poslouží k vytvoření celistvého obrazu toho, jak probíhalo znárodnění dolů na Ostravsku a zároveň, že rozšíří povědomí o tomto tématu a důležitosti, jaká mu byla přikládána v rozebírané době.

2 Průběh znárodnění dolů na Ostravsku v roce 1945

2.1 Cesta ke znárodnění

„Po velkém politickém, hospodářském a sociálním otřesu, kterým prošly naše země jako většina zemí Evropy a řada zemí ostatních dílů světa, stálo naše hospodářství před řadou těžkých úkolů,“ dočítáme se v knize Nešpora (1948, s. 5).

Věcí, která zásadně ovlivnila nejen naši zemi, byl jednoznačně Mnichov¹ a poté březnové události roku 1939. Právě tyto události znamenaly pro vývoj Československa a také celé společnosti jednoznačný mezník. Mnichovem byla odstartována postupná přeměna základních hodnot, na kterých stálo jak československé právo v meziválečném období, tak i doba obrovských majetkových přesunů, na což muselo právo, a zejména vláda, reagovat. Zároveň Mnichov poznamenal i následný vývoj otázky znárodnění (Kuklík, 2010).

O tom, že se nálada změnila prakticky všude, hovoří také v pořadu České televize (dále ČT) Historie.cs Jiří Kocián z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd. *„Socialismus lze zaznamenat v celé Evropě. Skrývalo se pod tím několik důležitých faktorů. Jednak zkušenosti a reflexe hospodářské krize ze 30. let, jednak značná destabilizace postavení určité části obyvatel. Byl zde silný faktor vlivu Sovětského svazu jako modelového režimu, který přináší sociální spravedlnost v nejširším možném měřítku. A samozřejmě to byla otázka nového politického hegemonu, komunistů, kteří myšlenku sociální spravedlnosti a boje za sociální spravedlnost symbolizovali v Československu.“*

Zpočátku okupace se uvažovalo, že po porážce Německa se obnoví předválečný hospodářský a politický stav. Ovšem kvůli sílící pozici komunistů, se utvářelo vše poněkud jinak. Za okupace se začaly odbojové a také všechny politické skupiny, a to jak doma tak i v emigraci, zabývat otázkami hospodářského uspořádání Československa (Majer, 1985).

Po dobu 2. republiky fungoval jak domácí, tak i zahraniční odboj, který se otázkám znárodnění věnoval už v průběhu probíhající druhé světové války. Například dle Kuklíka (2010) se v domácím odboji úvahy o možném znárodnění (zestátnění), socializaci či zespolečenštění, které by bylo uskutečněno po skončení války a osvobození Československa, rozvíjely zejména v rámci programových dokumentů. Programovými úvahami se jednotlivé

---

¹ Mnichovem je myšlena Mnichovská dohoda, kterou bylo k 30. září 1938 zabráno pohraničí Českých zemí.

organizace odboje zabývaly již na samém počátku existence, a to v reakci na okupační realitu i na mezinárodní vývoj.

Zahraniční odboj ve svých diskuzích reagoval na plány odboje domácího. K otázce znárodnění a dalších dalekosáhlých reforem se opakovaně vyjádřil i Edvard Beneš, „*který se bezpochyby stal hlavním ideologem zahraničního odboje a vykonával velký (nikoliv však stoprocentní) vliv na exilovou vládu, Státní radu a na exilovou komunitu,*“ (Kuklík, 2010, s. 105).

To, že znárodnění nevyšlo v roce 1945 z bodu nula, potvrzuje také Jiří Kocián v pořadu ČT Historie.cs. Představu o přeměně válečného systému a celkové obnově Československa už zvažoval domácí odboj. O podstatných přeměnách poválečného ekonomického systému přemýšlela také exilová vláda v čele s prezidentem Edvardem Benešem. V skupině exilových zástupců byli také národohospodáři z řad sociální demokracie, ministr Jaromír Nečas² a zapojení byli i další. „*Navíc tam byl silný vliv konceptů ze 30. let (méně známý koncept Beveridge, koncept Keynesův). Takže hledat řešení, předejít sociálním otřesům, předejít radikálním sociálním krizím, to by nebylo nic proti ničemu. A bylo to v souladu i s tím, co po válce v podstatě chtěly a očekávaly radikalizované sociálně slabší vrstvy,*“ dodává Kocián.

2.2 Pojem znárodnění versus konfiskace

Než budeme pokračovat dále, je třeba si vysvětlit rozdíl mezi pojmy znárodnění a konfiskace.

O tom, že nebyl samotný pojem znárodnění ve znárodňovacím dekretu vymezen, mluví Nešpor (1948, s. 11): „*Pojem znárodnění není v dekretu definován, jsou zde uvedeny pouze jeho důsledky, z nichž možno seznati i cíle.*“

Pro účel práce si můžeme ale znárodnění vysvětlit jako pojem, který byl spojen s nuceným vyvlastněním určitých kategorií majetku ve prospěch státu³, a to v zásadě za úhradu. Při koncipování československého znárodnění v roce 1945 se tak objevila nutnost pojem znárodnění od pojmu vyvlastnění odlišit. Odůvodňovalo se ideologicky, například tím, že znárodnění znamená významný politický a společenský předěl na cestě k socialismu i tím, že byl odlišný jeho rozsah, jednorázovost, zahrnutí velkého počtu případů stejného druhu

---

² Svého času ve funkci státního ministra a později ministra pro hospodářskou obnovu.

³ Tzn., že je tady spojen s pojmem zestátnění.

případně způsob provedení „ze zákona“. Nešpor (1948) přiznává souvislost mezi znárodněním a vyvlastněním, ale u znárodnění mluví o „*vyvlastnění určitého majetku ve prospěch státu, provedené ve vyšším veřejném zájmu, tedy o speciální expropriaci*⁴ vyššího stupně“.

Co se týká konfiskace, tak je nejdříve v právních dějinách spojována nejčastěji s trestním právem, vyjadřovala sankci spočívající v propadnutí majetku ve prospěch státu. V pojetí československého práva roku 1945 se pojem konfiskace použil i pro plošná nucená vyvlastnění bez náhrady na základě zákona potažmo dekretu prezidenta republiky, kde byly přesně definovány osoby, kterých se toto týkalo. A tedy Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. Nejednalo se tak o čistě trestněprávní sankci, ale o opatření administrativně – právní a svým účelem spojené s pozemkovou reformou, reparacemi⁵, rekonstrukcí a odsunem. Konfiskace se tak měla lišit od znárodnění také tím, že konečným příjemcem vyvlastňovaného majetku bude československý stát.

Po válce se tedy věc měla tak, že společnost toužila po doplnění politické demokracie demokracií hospodářskou. A následkem toho podle Kuklíka (2010) vzniká myšlenka znárodnění klíčového odvětví průmyslu a to především dolů, které měly být spojeny se státní regulací hospodářské činnosti. Majer (1985) dodává, že „*znárodnění nerostného bohatství a také dolů tvoří jakýsi zásadní revoluční mezník nejen v dějinách československého hornictví, ale v celém hospodářském životě našeho státu*“. Znárodnění ale ještě předcházelo několik důležitých dekretů, o kterých píšeme dále.

Chronologicky se budeme nejdříve věnovat Košickému vládnímu programu, který vycházel z návrhu moskevského vedení komunistické strany, který přihlížel také k předchozím mezinárodním dohodám londýnské vlády, k požadavkům domácího odboje a k výsledkům Slovenského národního povstání (Průcha, 2009).

Tento vládní program vznikl v době, kdy ještě přetrvávala válka, proto jeho obsahem byla myšlenka boje proti německé armádě. S tím byla spojená potřeba vymezit hlavní pilíře budoucí politiky. Především měl být politický systém založený na spolupráci politických stran a dalších společenských organizacích, které byly sdruženy v Národní správě Čechů a Slováků.

---

⁴ Vyjmutí ze soukromého vlastnictví.

⁵ Nahrazení škody.

V tomto programu se hovoří také o Prozatímním národním shromáždění⁶. Orgánem státní a veřejné správy se staly národní výbory, v budoucnu volené také občany (Průcha, 2009).

V Košickém vládním programu bylo také přislíbeno potvrzení československého státního občanství německým a maďarským antifašistům, kteří byli na našem území. Naopak měli být hned vykázáni Němci a Maďaři, kteří se na území ČSR přistěhovali v období protektorátu. A došlo také k souzení německých a maďarských provinilců, zrádců a kolaborantů, pro něž byly vytvořeny lidové soudy. Byly zakázané také všechny fašistické a pravicové strany (Průcha, 2009).

V samotném Košickém vládním programu se ještě požadavek znárodnění neobjevil, ale jednoznačně se s ním do budoucna počítalo. Vláda chtěla pod všeobecné státní vedení celý peněžní a úvěrový systém a samozřejmě klíčové podniky průmyslové, pojišťovnictví, přírodní a energetické zdroje (Průcha, 2009).

Ale už v tomto programu se projevovaly dvě základní linie. Linie omezování kapitalistického vlastnictví výrobních prostředků a linie budování, rozvíjení a upevňování socialistických prvků v průmyslu (Majer, 1985). Odráželo se to také v další řadě opatření, kterými zasahoval lidově demokratický stát do vývoje hospodářství: „*ustanovení závodních rad⁷ a národních správ, znárodnění průmyslu a vznik vícesektorové ekonomiky, vznik národních podniků a celé nové organizace národního hospodářství, měnová reforma, úprava cen, mezd a platů, pozemková reforma a další,*“ jak v knize předložil Majer (1985, s. 241).

Podstatné v majetkových vztazích a převodu do státního vlastnictví byly i národní správy, které vznikaly postupně a to na osvobozených místech Československa. Zaznamenány byly v dekretu č. 5/1945 Sb. Podle Průchy (2009) byly právě ony východiskem pro situaci vlastnických přeměn. Dekret byl velmi silně propagován Klementem Gottwaldem⁸.

Národní správa se, dle dobové terminologie, „dávala“ (tj. prohlašovala, uvalovala) na takové majetkové podstaty, které byly v dražbě, správě, nájmu nebo pachtu „osob státně nespolehlivých“. V případě, že byly národní správy uvaleny na majetek osob, u kterých prokázaly státní spolehlivost, bylo to z důvodů, kde byl vyžadován „*plynulý chod výroby*

---

⁶ Mělo připravit volby do jednokomorového Ústavodárného národního shromáždění na základě všeobecného volebního práva od 18. roku (Průcha, 2009).

⁷ Závodní rada se zřizovala pro každý samostatný závod, který pravidelně zaměstnával alespoň 20 zaměstnanců

⁸ Po druhé světové válce vykonával funkci premiéra vlády, byl členem KSČ, v roce 1948 byl zvolen prezidentem.

hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných,“ zmiňuje Kuklík (2010, s. 144).

Národní správa ale neznamenal vyvlastnění majetku, jen zabraňovala jejich vlastníkům s ním volně nakládat. Tento orgán fungoval ovšem pouze provizorně, do budoucna bylo nutné rozhodnout, co se stane s majetkem, který národní správě podléhal (Průcha, 2009). O osudu takto zajištěného majetku tedy nebylo definitivně rozhodnuto. Ale úmysly byly takřka zřejmé, protože se v tu dobu neřešila otázka, jak s vybranými objekty naložit. Zda je vrátit a komu vlastně, nebo jestli je znárodnit či združstevnit. To bylo věci otevřenou (Kuklík, 2010).

Tyto převratné zásahy do národního hospodářství prováděly orgány lidové moci za spolupráce a iniciativy nejstarší masy pracujících (Majer, 1985). Významná byla také úprava týkající se konfiskace nepřátelského majetku. Úplně první právní úprava, která se dle Kuklíka (2010) týkala konfiskace, byl dekret č. 12/1945 Sb., O konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. Váže se k datu 21. června 1945.

Nejdůležitější konfiskace byla spjata ale až s datem 25. října 1945. Jednalo se o dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., O konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Kuklík (2010) hovoří o tom, že se jednalo o zajištění majetku, které proběhlo formou národních správ (o kterých jsme hovořili výše) na základě prováděcích vyhlášek ministerstva financí o zajištění nepřátelského majetku. Tento dekret přímo navazuje na znárodnovací dekrety.

Podle Průchy (2009) bylo s konfiskovaným majetkem možné naložit hned dvojím způsobem: buď ho znárodnit, nebo reprivatizovat⁹. Nakonec z toho vyvstalo řešení, kterým byl převod majetkové podstaty do soukromého vlastnictví jednotlivců případně družstevního sektoru. Jednalo se o drobné a střední zemědělské řemeslné a obchodní závody. Oproti tomu měly být velké podniky jednoznačně znárodněny.

Toto rozhodnutí odpovídalo tehdejší koncepci probíhající revoluce, která v dané etapě vývoje počítala s vícesektorovou ekonomikou, a to s kombinací veřejného sektoru, malovýroby a limitovaného soukromokapitalistického podnikání (Průcha, 2009).

---

⁹ Privatizace původně soukromého majetku.

V polovině roku 1945 bylo hlavním úkolem samozřejmě oživení ekonomiky, spolu s ní ale také příprava znárodnění kapitalistického vlastnictví v nezemědělské sféře. Jednotlivé politické strany se k tomuto tématu stavěly různě.

Například sociální demokraté prosazovali znárodnění zcela přímočaře. Jejich představitelem byl Bohumil Laušman, který v letech 1945 - 1947 zastával funkci ministra průmyslu. Kuklík (2010, s. 169) situaci popisuje následně: *„Znárodnění zestátněním bylo podle Laušmana plněním vládního programu a zároveň i plněním přání lidu. Tento program se měl plnit důrazně a cílevědomě, a co se týče klíčového průmyslu, nehodlal zůstat v půli cesty. Nechtěl totiž ponechávat těžký průmysl v rukou soukromého kapitálu, neboť ten považoval za pramen hospodářské, sociální a politické „reakce““.*

Michal Pehr z Masarykova ústavu Akademie věd pak v pořadu ČT Historie.cs slova Kuklíka potvrzuje: *„Pravdou je, že pod vedením Bohumila Laušmana, byť sociálního demokrata, byly osnovy dekretů připraveny ve velmi rozsáhlé míře - zabíraly poměrně velkou část majetku. V průběhu jednání došlo k určitým úpravám i jistému změkčení, kde je právě s podivem, že tehdejší sociální demokracie vystupovala nejradiálněji. Kdybych se chtěl pokusit o bonmot, tak řeknu, že byla při jednáních papežštější než papež, čili gottwaldovštější než Gottwald. A Gottwald tam vystupoval spíš jako hodný strýček, který tahá za pomyslné provázky, kterými se ovládají loutky na jevišti.“*

KSČ dle Průchy (2009) ale upustila od své původní umírněné taktiky a postavila se společně s odbory do čela hnutí za rozsáhlé, jednorázové a bezodkladné znárodnění. Byla velkým iniciátorem mohutné přestavby hospodářského života a na schvalování dekretů velmi spěchala.

Michal Pehr tvrdí, že je tady ještě další důležitý fakt, který byl zahrnut v preambuli znárodnovacích dekretů. Tudíž v preambuli, která sahala do období 17. století a do období po bitvě na Bílé hoře – "Tři sta let jsme trpěli". A dodává: *„odkazovalo se tam, že se konečně po tomto období (pozn. 1945) vrací majetek do českých rukou. To byl samozřejmě silný nacionální aspekt“.*

Nutné je také zmínit názor tzv. opozice. Tyto nesocialistické strany, lidová a slovenská demokratická strana, byly pro užší okruh znárodněných subjektů a pozvolný postup. I o tom se zmiňuje v pořadu Historie.cs. Michal Pehr: *„Co se týká lidovců a slovenských demokratů, tak tyto dvě politické strany tady hrály při vyjednávání jakoby určitou formu*

"opozice". Zvláště ze začátku zde totiž byla jistá soudržnost tří socialistických stran - sociální demokracie, národních socialistů a komunistů českých a slovenských v rámci socialistického bloku. Dvě zbývající strany také souhlasily se znárodněním (tehdy ho měla každá politická strana ve svém programu), ale usilovaly o jisté změkčení parametrů ke znárodnění“.

Národní demokratická strana se snažila rozsah znárodnění omezit jen na těžký průmysl. Lidová a demokratická strana zdůrazňovala ještě dále argument proti znárodnění, že se tak překračuje vládní program a požadovaly co nejširší zachování soukromého sektoru. O nějakém větším úspěchu ze strany lidovců a demokratů se ale ve výsledku moc mluvit nedalo. Podařilo se jim ze znárodnění vyjmout alespoň například pivovary. Jednoznačně ale můžeme zhodnotit, že se ve vládě celkově vedly o rozsah znárodnění velké boje.

Svémi názory mohly mimo jiné tzv. přilívat do ohně i jednotlivé podniky. Ty byly především pod vlivem komunistické strany, která dělala vše pro dobro pracujícího lidu. Například ostravsko-karvinský revír už v červnu ve svém memorandu podle Kuklíka (2010) navrhoval znárodnit celé průmyslové odvětví a vytvořit ze znárodněných dolů a souvisejících podniků jeden celek.

Vláda projednávala čtyři znárodnovací dekrety na většině ze svých 41 řádných i mimořádných zasedáních mezi 13. zářím a 24. říjnem 1945. Diskuze začala na základě osnovy návrhu dekretu o znárodnění dolů, podniků energetického, zbrojního a klíčového průmyslu (Průcha, 2009).

Po mnoha diskusích a souhlasu všech stran pak byly prezidentovi Edvardu Benešovi předloženy dekrety, které dle Majera (1985, s. 145) znárodněly zestátněním:

1. *„podniky provozované podle obecného horního zákona,*
2. *energetické podniky a zařízení sloužící výrobě, opatřování, rozvodu a dodávce energie všeho druhu...*
3. *železářny, ocelárny, válcovny oceli, hutě na barevné kovy...*
4. *slévárny šedé, ocelové i kujné litiny a barevných kovů, s více než 400 zaměstnanci...*
5. *válcovny, lisovny a tažírny kovů, pokud nezpracovávaly jen olovo nebo cín...*
6. *těžba ložiska magnezitu, azbestu, kaolínu, slídy, živce, vysokohodnotných žáruvzdorných hlín a jílu hlubinně těžených, podniky pro výrobu cementu a cementových pojiv...“*

Podle Kuklíka (2010) bylo možné vynětí některých podniků ze znárodnění ale s výjimkou dolů, ložisek nerostných bohatství a zařízení podniků energetického průmyslu. A to mohla udělat na návrh ministra průmyslu jediné vláda.

Prezident Beneš každopádně neotálel a dne 24. října 1945 všechny dekrety podepsal, ačkoliv měl k tomu výhrady: „*Byl bych si přál – říkal jsem to zcela otevřeně – kdybychom postupovali po etapách a kdyby celý zákon co do rozsahu byl prováděn tak, aby postupem doby bylo více zkušeností,*“ cituje Průcha (2009, s. 93) Edvarda Beneše, který přistupoval k situaci poněkud střízlivěji.

S tímto rozsahem příliš nesouhlasili ani národní socialisté, ti podle Majera (1985, s. 245) „*vyvinuly mimořádné úsilí, aby pod různými záminkami, jako trvání na přesném dodržování Košického vládního programu, péče o zachování soukromé iniciativy, prosperity hospodářství a obchodně politické zájmy v zahraničním obchodě, protahovaly projednávání dekretu o zestátnění ve vládě a pokoušely se zestátnění oddálit a omezit, nepodařilo se jim prosadit své návrhy na omezení rozsahu znárodnění.*“ Na tyto průtahy ovšem naopak reagovala většina pracujících, kteří zestátnění požadovali hned. Tím se dostávala vláda pod veřejný tlak.

Znárodnění našeho nerostného bohatství a dolů vytvořilo zásadní revoluční mezník nejen v dějinách československého hornictví, ale v celém hospodářském životě našeho státu a bylo nedílnou součástí členitého a mnohotvárného komplexu tohoto procesu, který probíhal již koncem války a jeho konkrétními ukazateli se staly první znárodnovací dekrety (Majer, 1985).

Nešpor (1948) tvrdí, že znárodnění dolů a průmyslových podniků proběhlo u nás ve dvou etapách. Nejprve došlo ke znárodnění dolů a některých velkých průmyslových podniků podle dekretu. č. 100/1945 Sb., jehož ustavení byla doplněna etapou druhou čl. II. novely č. 114/1948 Sb.¹⁰

První etapa zestátnění se tedy týkala všech zdrojů nerostných surovin, ložisek, nalezišť a výskytů uhlí, rud a nerudných surovin na území Československa. Z toho lze usoudit, že právě takováto změna se velmi silně dotkla Ostravska, což rozebíráme více v následující kapitole.

---

¹⁰ Toto doplnění se týká znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů.

2.3 Znárodnění důlních podniků na Ostravsku v roce 1945

Pod pojmem Ostravsko si obvykle vybavíme Ostravu a její bezprostřední okolí. Při přesném vymezení tohoto území však mohou nastat problémy. Pro účel této bakalářské práce budeme vycházet z pojmového významu Ostravsko-karvinského revíru, který Černý (2003, s. 9) definuje jako: „*teritorium diferencované na část (podoblast) ostravskou ve vymezení po orlovskou strukturu, s dílčími částmi (pánvemi) ostravskou a petřvaldskou, a na část karvinskou východně od orlovské struktury až po česko-polské státní hranice.*“

Ostravsko-karvinský revír představuje hlavní černouhelnou oblast na území České republiky. Měl značnou hospodářskou důležitost už v období rakousko-uherské monarchie a rovněž v období před druhou světovou válkou se o něj opíral veškerý metalurgický průmysl státu, koksochemie a značná část energetiky. Strategická důležitost uhelné pánve sehrávala zásadní roli jak při výchozí, tak i v poválečné industrializaci Ostravska a dalších oblastí českých zemí i Slovenska (Černý, 2003).

Po roce 1945 a v průběhu padesátých let 20. století se celkově Československo orientovalo na rozvoj hornictví, ocelářství a dalších oborů těžkého průmyslu. Jeho centrem se stala právě Ostrava, v té době nazývána „město uhlí a železa“ nebo také „ocelové srdce republiky“ (Magistrát města Ostravy, 2013).

Bylo tedy jednoznačným cílem opravit jeho výrobně technické základny na předválečnou úroveň. Doly, značně poškozené válečným hospodářstvím, prodělávaly svou obnovu. Národní hospodářství bylo poznamenáno neuspokojivou poptávkou po investičním a spotřebním zboží. Oživení průmyslu a zajištění tepla lidem vyžadovalo minimálně předválečnou výši těžby (Černý, 2003).

Toto potvrzuje také Janák s Jiráskem (2004, s. 72), kteří uvádí, že se „*ostravsko-karvinský revír po osvobození na jaře 1945 nacházel ve svízelné situaci. Důsledky bezohledného válečného hospodářství okupantů a hromadný odchod totálně nasazených pracovníků zkomplikoval úsilí o co nejrychlejší obnovu těžby uhlí a výroby koksu, jejichž nedostatek tíživě pociťovala celá republika. K překonání důsledků válečného hospodářství a k rozvoji těžby byly potřebné rozsáhlé investice pro výstavbu nových a rekonstrukci stávajících dolů i pro změnu způsobu dobývání [...]*“.

Černý (2003) ale uvádí, že byl i přesto ostravsko-karvinský revír v průběhu osvobozovacích bojů uchráněn před úplným zničením díky Rudé armádě, která zvolila, místo

přímého útoku obtížný obkličovací manévr více než stokilometrovým obloukem kolem Ostravy. Některá důlní zařízení byla i přesto poškozena, jiná byla demontována, vozový park byl ochuzen, kabely a důlní mapy byly z velké části odvezeny.

Největším problémem bylo podle Černého (2003) u ostravsko-karvinského revíru zajištění potřebných pracovních sil. Bylo to také v důsledku toho, že doly opouštěli váleční zajatci, odsunutí Němci apod. V celé republice se tak jednalo o úbytek několika tisíců pracovníků.

Černý (2003) dále uvádí, že stav pracovníků se po odchodu válečných zajatců a totálně nasazených dělníků snížil ze 45 000 osob (k roku 1944) na 30 000 pracovníků (k jaru roku 1945). Absenci pracovníků měl nahradit okamžitý přísun krátkodobých civilních a vojenských brigádníků, kteří nastupovali už v létě roku 1945. Jejich nástup ale problém neřešil. Ba naopak vyvstaly problémy další, které pramenily z nedostatečné kvalifikace, možnosti stabilizace v revíru i motivace (Janák a Jirásek, 1996).

Velkým problémem pak byl také nedostatečný počet báňských techniků. Jejich přirozený úbytek a ztráty způsobené perzekucí Čechů a Poláků za okupace byl umocněn odstraněním německých inženýrů i středně technického personálu dosazeného okupačním režimem, především osob německé a nezjištěné národnosti z Hlučínska a Těšínska. Úbytek byl způsoben i uzavřením českých vysokých škol po dobu 6let (Janák a Jirásek, 2004). Do Ostravy také kvůli tomu byla počátkem září roku 1945 přeložená Vysoká škola báňská z Příbrami. Absolventi ale začali ze školy vycházet až v roce následujícím a jen v omezeném počtu (Janák a Jirásek, 1996).

Problém nedostatku pracovníků se podařilo ale poměrně rychle přestát a to především díky dodržování pořádku a kázni odborově organizovaných horníků, dále díky činnosti závodních rad a správ závodů. Tím pádem mohlo dojít velmi brzy k zahájení těžby. Tomu přispívalo také organizování brigád a nábor přechodných pracovníků a učňů. K motivaci a větší rovnováze pracovníků dopomohla také úprava horních mezd a platů před koncem roku 1945.

Po obsazování důlních míst sovětskou armádou pak docházelo k dosazování národních správ a postupem času také k jejich znárodnění. Ústředí ostravsko-karvinského kamenouhelného revíru uvítalo znárodnění s nadšením. Svou radost vyjadřovalo na početných manifestacích a posílalo také Klementu Gottwaldovi telegrafy, ve kterých své zapálení

vyjadřovalo. Radost byla nebývalá a tak například v Moravské Ostravě se slavilo na Stalinově náměstí (dnešní Prokešovo náměstí). Kromě toho byly svolány velké manifestace i v Orlové, Karviné, Bohumíně, Svinově, Frýdku, Novém Jičíně nebo v Kopřivnici. Čtyři ostravští horníci na dole Hubert v Ostravě Hrušově předvedli na oslavu znárodnění „stachanovský výkon“ (Kuklík, 2010).

Tzv. stachanovské hnutí v Ostravsko-karvinském revíru v roce 1945 nevzniklo spontánně z iniciativy horníků, ale bylo důsledkem masivní propagační kampaně KSČ, jehož velkým zastáncem byl jeden z ředitelů Ostravsko-karvinských kamenouhelných dolů, komunista ing. Antonín Pelnář (Janák a Jirásek, 1996).

Celkově bylo pracovní nadšení lidí po osvobození neformální, vyvstávalo z vnitřní potřeby horníků revitalizovat „své“ doly a dodávkami uhlí vlastenecky přispívat k obnově národního hospodářství. Takže už na začátku léta 1945 byly organizovány „národní směny“. Výtěžek z nich byl pak věnován na dobročinné účely, zprvu pro válečné vdovy a sirotky, později se jednalo o směny s hesly „Horníci na pomoc moravskému průmyslu“, apod. (Černý, 2003).

Janák s Jiráskem (1996) potvrzují, že se velmi výrazně angažovali především komunisté. Jejich strategie postavená na získání mocenského monopolu potřebovala nějaký argument, který by podtrhoval správnost jejich politiky a dopomohl jim dosáhnout okamžitého ekonomického efektu. Pro stachanovce byla připravena speciální pracoviště v rubání a přidělil se jim určitý počet pomocníků. Tímto způsobem se zvyšoval objem těžby na pracovníka za směnu, výhledově to ale ovlivňovalo technický a ekonomický rozvoj hornictví. Prakticky záhy narazilo toto hnutí na odpor. Jednorázové výkony, které narušovaly pracovní rytmus, nutilo vedoucí ke zvýšení přesčasové práce a celkově vyvolaly kritiku.

Akt znárodnění si ale pochopitelně vyžádal určité změny. Jedna z nich se týkala i bezpečnosti práce v dolech, tedy v pojetí ochrany zdraví a životů pracujících pod zemí. Ve většině dolů byla situace po druhé světové válce špatná, například: „v listopadu 1945 došlo na dole I. máj k výbuchu metanu a téměř současně velký požár se samovznícením s následnou explozí plynů [...],“ tvrdí ve své knize Majer (1985, s. 374). Oproti tomuto případu a jiným dalším místům na tom byl ostravsko-karvinský revír, co se bezpečnosti týká, poměrně dobře.

Podle Majera (1985) si pak znárodnění samo o sobě vyžádalo změnu v celkové organizaci jednotlivých hornických provozů, závodů a podniků, tak i v celkovém uspořádání jejich centralizovaného řízení a hospodářského plánování.

Utvářely se nové provozní celky, které na sebe převzaly veškeré úkoly spojené s vyhledáváním a těžbou uhlí a rud, a také novou organizaci jejich ústředního řízení. Na Ostravsku se jednalo o zřízení Ústředí Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly, se sídlem v Moravské Ostravě (Majer, 1985).

Toto centrum zahrnovalo šest podniků, pod které spadaly jednotlivé doly. Předkládáme přehlednou tabulku, ve které jsou uvedené názvy firem a dolů, které pod ně spadaly. Uvádíme také změny názvů dolů, které byly v následujícím roce často jiné.

Přehled dolů na Ostravsku v roce 1945 a jejich následné přejmenování v roce 1946:

	1945	1946
Vítkovické kamenouhelné doly v Ostravě	Louis	Jeremenko
	Hlubina	Laušman
	Terezie	P. Bezruč
	Ida + Viktoria	G. Stařin
	Anselm	Masaryk I.
	Oskar	Masaryk II.
	Doubrava	-
Báňská hutní společnost v Praze	Gabriela	-
	Barbora	-
	Hohenegger	1. máj
	Hedvika	
	Pokrok	
	Ignát	
	Odra	
Larisch- Mönnichovy kamenouhelné závody a koksovna	Ludvík	
	Jan	Pres. Beneš
	Františka	-
	Jindřich	-
	Hlubina-K.	-
Severní dráha Ferdinandova v Praze	František-H. S.	K. Gottwald
	František	-
	Hubert	Stachanov
	Zárubek	-
	Michal	P. Cingr
	Evžen	-
Ostravské kamenouhelné doly a koksovna Jana Wilczka ve Slezské Ostravě	Václav	-
	Trojice	-
	Michálka	-
Kamenouhelné závody Orlová- Lazy v Doubravě	Jan Maria	-
	Nová jáma	-
	Žofie	-
	Suchá	-

Tabulka 1: Přehled dolů v roce 1945-1946.

Zdroj: ČERNÝ, Ivo. Uhlé hornictví v ostravsko-karvinském revíru.

Jednoznačně mělo být všem znárodněným podnikům a následně národním podnikům co nejdříve nařízeno, aby sestavily nebo dokončily sestavení seznamu svého jmění, prozkoumaly odůvodněnost starých hospodářských závazků a rozhodly, zda nebudou některým dosavadním právním jednáním odporovat. Doba mezi znárodněním a převedením

do stavu národního podniku neměla být dlouhá, aby ve znárodněných závodech nevznikala apatie, protože bylo nutné počítat s přechodným ochromením výrobní činnosti (Kuklík, 2010).

Co se týká součtu majetku, měl ustavený báňský podnik všechna báňská oprávnění a do jeho organizační struktury patřily kromě dolů, úpraven a koksoven i elektrárny, stavební závody, cihelny, pískovny, šterkovny, statky a lesy, které byly předtím ve vlastnictví znárodněných společností (Černý, 2003).

Podrobný skutečný stav majetku zasaženého znárodněním pak upřesňuje Kuklík (2010, s. 250): *„Ústředí Ostravsko-karvinského revíru uvedlo, že pro znárodnění připadá v úvahu kromě dolů [...], také majetek Vítkovického horního a hutního těžířstva, které kromě sedmi dolů zahrnovalo i čtyři velkostatky, cihelnu, koksovnu a elektrárnu. Ferdinandova Severní dráha pak kromě čtyř dolů vlastnila i dvě cihelny, tři vápenky a báňskou dráhu v Moravské Ostravě. Ke kamenouhelným dolům v Orlové-Lazech, pak náležela i cihelna, dva velkostatky a polovina nemocnice v Orlové. Larisch-Mönichovy kamenouhelné závody a koksovna v Karvině pak kromě pěti dolů, vlastnily i pět velkostatků, lesy, pilu, cihelnu, pivovar a lázně. Ostravsko kamenouhelné doly a koksovna Jana Wilczka ve Slezské Ostravě vlastnily tři doly, lesy, pilu, lihovar a cihelnu“*

Objem majetku byl opravdu nebývalý a svým souborem vykonávaných činností se jednalo o velice složitý společenskoekonomický organismus, který si vyžadoval specifickou hierarchicky uspořádanou organizaci, a tomu i odpovídající formy řízení. Proto byla vybudována organizační struktura jiná. Černý (2003, s. 120) uvádí, že tak vznikla *„nová organizační struktura OKKD s podnikovým centrálním ředitelstvím na vrcholu řídicí pyramidy a s pěti provozními ředitelstvími (Karviná, Orlová, Petřvald, Ostrava-sever, Ostrava-jih), které ale jako oblastní orgány OKKD nebyly vybaveny právní subjektivitou“*.

Stát každopádně získal postavení zřizovatele a měl i další dozorčí a řídicí funkce nad fungováním znárodněných podniků. Zároveň bylo jen státu vyhrazeno právo nově zakládat podniky v takovýchto oborech (doly, těžký průmysl apod.). Národní podnik vstupoval do práv a závazků původního znárodněním zasaženého subjektu, a to ke dni převzetí majetku (Kuklík, 2010).

Otázkou je, jak to bylo s náhradami za tento majetek. Ty samozřejmě nenáležely lidem, jejichž majetek byl zkonfiskován. Tímto případem byl i podnik Larisch – Mönnichových kamenouhelných závodů. Vychází to z pramenů, ve kterých tento podnik žádá

o vyjmutí z konfiskace. Lze si tedy odvodit, že majitelům tohoto podniku náhrady nenáležely. Stejně na tom byl i závod Ostravských kamenouhelných dolů a koksovny Jana Wilczka ve Slezské Ostravě, majetek celého rodu byl taktéž zkonfiskován. Dále nenáležely náhrady také majitelům, kteří spadali do kategorie osob státně nespolehlivých, německé či maďarské národnosti, osoby protistátně činné, ale také ti, co měli majetek předlužený (Nešpor, 1948).

Pro určení náhrady byl stav znárodněného majetku v den převzetí. Náhrada se rovnala obecné ceně majetku, vypočtené podle úředních cen ke dni vyhlášení dekretu po odečtení pasiv. Náhrada se měla poskytovat v cenných papírech, v hotovosti a jiných hodnotách. Vyrovnání konkrétních podniků není známo. V pramenech jsme našli například to, že Báňská hutní společnost byla za druhé světové války v rukou Poláků. Ti se po válce se o tento majetek dále ucházeli, ale jejich žádosti byly zamítnuty. Můžeme tedy říci, že byl tento podnik opuštěn a následně zde byly dosazeny národní správy. Podobná situace byla také u Vítkovického horního a hutního těžířstva – Vítkovických kamenouhelných dolů, kde byla vlastníkem během druhé světové války pojišťovací společnost Alliance Assurance, které patřily veškeré cenné papíry. Před koncem druhé světové války byl už ale tento podnik pod kontrolou národních správ. Jak tomu nakonec s vyrovnáním skutečně bylo, není v pramenech dohledatelné. Obecně lze ale říci, že ve většině případů českých majitelů podniků k tomuto vyrovnání vůbec nedošlo. V případě těch zahraničních nějaké náhrady byly, ale zda adekvátní říci nelze.

Nakonec se 1. ledna z dolů v oblasti Ostravska, které dříve zaštiťovalo 6 podniků (Báňská hutní společnost, Vítkovické horní a hutní těžířstvo – Vítkovické kamenouhelné doly, Kamenouhelné závody Lazy, Ostravskouhelné doly a koksovna Jana Wilczka ve Slezské Ostravě, Severní dráha Ferdinandova a Larisch – Mönnichovy kamenouhelné závody a koksovna v Karvině), stal podnik národní Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly. Zákon, který to upravoval, byl schválen až 7. března 1946, jeho platnost však byla k 1. lednu. Jednotlivé doly jsme zmiňovali výše v tabulce.

Po konci roku 1945 byla snaha hledat východiska z kritické situace revíru, což bylo obtížnou záležitostí. Jednu z možných cest představovala dlouhodobější modernizace a intenzifikace výroby, jejíž možnosti ale byly v poválečném prostředí problematické. Východiskem ze situace bylo dle tehdejší politické garnitury nasazení pracovní síly a z té dostat co nejvyšší možné pracovní výkony. Situace nebyla vůbec lehká a celé hospodářství se stále probouzelo z válečných hrůz, problém byl také v nedostatku potravin

a dalších potřebných věcí. Po volbách v roce 1946 byla započata myšlenka prvního dvouletého plánu obnovy, který mimo jiné kladl stále vyšší požadavky na produkci uhlí a jiných průmyslových výrobků. Ostravský revír se tak stal definitivně oním ocelovým srdcem republiky.

3 Odraz procesu znárodnění dolů na Ostravsku v dobovém tisku

3.1 Vývoj tisku po druhé světové válce

V době probíhající druhé světové války mohl oficiálně vycházet jenom tisk, který byl v režii okupační moci. Média byla rozsáhle hlídána, cenzura byla všudypřítomná a odpovídala osnovám okupantů. Nebylo tak divu, že se v obsazích všech forem médií objevovala propaganda, neboť i samotné redakce spolupracovaly s okupační mocí. V podstatě ani mnozí neměli jinou možnost. V případě, že nechtěli psát nacistické propagační články, byli někteří novináři dokonce perzekuováni.

Nelze ale pominout fakt, že i v tomto prostředí existovaly odbojové listy, které naopak šířily protinacistické myšlenky. Mezi tyto noviny můžeme řadit exilové tiskoviny. Jako příklad nám může posloužit list Čechoslovák nebo třeba Mladé Československo, ale také periodika, která vycházela ilegálně přímo na území protektorátu. Což bylo problematictější, neboť lidé působící v takovýchto tiskovinách riskovali, že budou perzekuováni, zatčeni, případně i usmrceni. Nebylo tedy výjimkou, že některé tiskoviny rychle vznikly, ale stejně rychle pak i zanikly. Jako příklad uvádí Bednařík (2011) Český Kurýr, jehož vydávání bylo zahájeno v listopadu 1939, dva roky na to v září vyšlo číslo poslední, neboť byli všichni členové redakce pozatýkáni.

Po dobu protektorátu se poměrně dařilo rozšiřovat Rudé právo, ačkoliv i jeho vydávání bylo několikrát přerušeno Gestapem. Například v roce 1943 bylo vydávání Rudého práva na půl roku pozastaveno, jeho úlohu ale převzal časopis Předvoj, a tak nebyla jeho návaznost zničena. Následně pak bylo ilegální vydávání obnoveno. Celkově se Rudému právu dařilo v průběhu druhé světové války udržet svou pozici a poslední jeho ilegální číslo vyšlo 1. května 1945 (Bednařík, 2011).

Po osvobození bylo složité řešit otázku médií, protože tady vycházela ta, která sloužila protektorátnímu řízení, ale naopak i ta, která se jemu stavěla na odpor. Proto byla takto otázka probírána už v samotném Košickém vládním programu. Dle něj byla situace řešena hned ve dvou oblastech. V té první byla provedena očista médií od kolaborantů, zrádců, kteří jakkoliv podporovali okupanty. Toto vyrovnání s protektorátní minulostí probíhalo ve dvou rovinách: v profesně stavovské a soudní. První rovina probíhala díky stavovským organizacím, ty sestavovaly očistné komise. V nich *„zasedali nejen novináři aktivní v domácím i zahraničním odboji, ale i zástupci z řad žurnalistů vězněných v koncentračních*

táborech a vdov po popravených novinářích,“ objasňuje význam komisi Končelík (2010, s. 119). Očistné komise mohly uplatňovat hned 4 varianty trestů: pokuty¹¹, zákaz práce v oboru, postavení před Národní soud nebo trest smrti. Druhá rovina, tedy soudní, měla za úkol vypořádání *„s těmi, kteří se spojili s okupační mocí nebo se stali jejími aktivními pomahači, bylo vyhlášené tzv. velkým retribučním dekretem prezidenta republiky,*“ vysvětluje druhou rovinu Bednařík (2011, s. 224).

Druhou oblastí, které se program věnoval, bylo předefinování role médií v osvobozené společnosti. Média měla sloužit lidu nikoliv soukromým podnikatelským zájmům. Proto hned v prvních měsících odmítala nová moc tolerovat vydávání tisku soukromých podniků, naopak měl tisk jako takový naplňovat zájmy státu. Média tedy převzalo ministerstvo informací.

Hned od květnových dnů KSČ využívala ministerstvo informací a skrze něj realizovala mediální politiku podle svých představ. Ta například spočívala v konstrukci nové struktury periodického tisku, což znamenalo přeregistraci všech titulů. Končelík (2010, s. 115) uvádí, že *„povolení k vydávání tisku mohly od ministerstva dostat státem uznané politické strany, státní úřady a společenské organizace celonárodního významu“*. Zakázáno bylo tedy vydávat tisk nepovolených politických stran (tedy převážně těch pravicových), bulvární nebo německý tisk. Obnovené bylo vydávání Rudého práva, jakožto tisku komunistické strany.

I Rudé právo poslouží jako hodnotící prvek této práce a to z pohledu informátora o znárodnění. Podporou tvrzení strany KSČ, zaměřené na Ostravsko, by měly být podnikové noviny. A jako určitý protipól pak stavíme regionální noviny Nové slovo. Hodnotit se pokusíme z pohledu předávání informací, dávání prostoru vybranému tématu, případně z hlediska grafického.

---

¹¹ Tyto peněžní prostředky pak byly rozdělovány pozůstalým po popravených novinářích

3.2 Rudé právo

Rudé právo bylo deníkem, který v období po druhé světové válce reprezentoval názory Komunistické strany Československa. Toto periodikum odráželo názory levicové politiky, což bylo poznat také na obsahu jednotlivých čísel. V článcích se objevovaly agitační prvky, které nabádaly lid k volání po třídní rovnosti, říkaly, kam se má společnost ubírat a podobně. Celkově využívala komunistická strana Rudé právo ke svým chvalozpěvům: „*At' žije Komunistická strana Československa, organisátorka proti okupantům a nejspolehlivější bojovník za svobodu národa a jeho šťastnou budoucnost*“ (1945, č. 7, s. 2).

Od začátku legálního působení tohoto plátku (tedy od 1. května 1945) můžeme zpozorovat jasnou orientaci východně na Sovětský svaz. Důkazem mohou být také velké fotografie Stalina, jeho projevy, gratulace nebo jakékoliv jiné poznámky, například: „*At' žije vítězná, nepřemožitelná Rudá armáda a osvoboditel Prahy a republiky, velký Maršál, soudruh Stalin*“, jak je uvedeno v Rudém právu (1945, č. 7, s. 2). Zpočátku se tedy objevují různé oslavy osvobozeného lidu, Rudé armády a sovětských vůdců celkově. Naopak se odvrací od západní části Evropy, kterou ve svých článcích hodnotí vesměs buržoazně a kapitalisticky.

Co se tématu znárodnění dolů týká, nevěnuje mu Rudé právo v květnu ani v červnu pozornost. Velký prostor dává vytvoření národních správ, které ale souvisí se znárodněním nepřímo. Dále je možné si povšimnout, že v tomto období se objevují různé články o chybějících dodávkách uhlí a informace o pracovních brigádách.

Teprve 10. července se objevuje první zmínka o znárodnění dolů. Nikoliv však z pohledu požadavku tohoto aktu stranou, ale z pohledu horníků. „*Horníci žádají zestátnění dolů,*“ bylo napsáno ve velkém tučném titulku na přední straně Rudého práva (1945, č. 53, s. 1). Horníci zde tvrdí, že by nemohli spolupracovat s republikou, která by ponechala tento důležitý průmysl v rukou soukromého kapitálu.

Tři dny na to, tedy 13. července, se v Rudém právu objevuje zpráva o tom, že těžký průmysl znárodněn bude. To bylo alespoň uvedeno v titulku. V článku samotném je pak obsaženo, že se konají přípravné kroky, které by zestátnění klíčového a těžkého průmyslu, dolů apod., umožnily. Hovoří zde také ministr průmyslu Bohumil Laušman o tom, že se „*vláda domnívala, [...] že zatím úplně postačí, budou-li do těchto podniků dosazeny národní správy*“ (1945, č. 56, s. 2).

Den nato se objevuje článek o tom, že se národní správy osvědčily. V článku spekuluje ministr průmyslu Laušman o tom, jak bude naloženo s velkými podniky, neboť ty malé a střední, dle něj, je v plánu rozdělit buďto jednotlivcům, družstvům nebo územním samosprávám. Dále se pak v článku píše, že se ve vládě projednávají návrhy týkající se osnovy případného zestátnovacího dekretu.

15. července je pak celý levý sloupek věnovaný „Zestátnování klíčových pozic“. K tomuto tématu se vyjadřuje inženýr Ludvík Frejka¹², který zprvu hodnotí situaci za druhé světové války a svým způsobem navádí čtenáře k tomu, že jedině znárodnění klíčových pozic je správnou volbou. V Rudém právu (1945, č. 58, s. 1) předkládá Frejka názor T. G. Masaryka o tom, že „*přírodní zdroje, jako jsou doly, patří společnosti a slouží celku*“.

Dva dny poté, tedy 17. července, se objevuje na titulní straně článek, resp. jakási forma rozhovoru s Klementem Gottwaldem, který jakoby měl ujistit občany mimo jiné o tom, že co se znárodnění týká, bude zahrnovat jen velké provozní celky. „*Ve vládě nikoho ani nepadne zestátnovat náš střední a drobný průmysl anebo dokonce snad živnosti. Kdokoliv takové pověsti šíří zabývá se rozšiřováním nepřátelské protistátní propagandy,*“ uvádí se v Rudém právu (1945, č. 59, s. 1). Na důležitost tohoto upozornění má být jednoznačně upoután zrak. Toto tvrzení je totiž v článku vyznačeno dokonce tučně.

Celkově se v červenci o znárodnění mluví hodně, často se ale opakují už řečené věci. Buďto články znova něco omílají, nebo naopak upozorňují na to, že jinak řečené věci ohledně znárodnění nejsou správné, pouze ty, které jsou vysloveny tímto plátkem (viz článek ze 17. července). V Rudém právu se mluví prakticky o každé schůzi, kterou vláda ohledně znárodnění měla. V člancích je pak vždy poukazováno na nutnost tohoto aktu.

Dále se v tomto letním měsíci hovoří o tématu hornictví jako takovém. Kromě hlediska nedostatku uhlí a nutnosti výrobu navýšit se zde objevili také články, týkající se nutné změny práce horníků, aby byli více motivováni. Jednalo se tedy například o zvýšení přidělů jídla nebo úprava mezd. „*Toto usnesení bude jistě našim hrdinům práce pobídkou, aby ještě více vystupňovali svou pracovní pohotovost a výkonnost a aby své síly dali plně do služeb republiky, jejíž rozkvět a blahobyť bude blahobytem všech pracujících,*“ je uvedeno v Rudém právu (1945, č. 60, s. 1). Načež byla kladná reakce ze strany horníků, kteří tak získali „*důvěru ve svou vládu,*“ jak se uvádí v titulku jednoho z článků Rudého práva (1945, č. 68, s. 3).

---

¹² Tajemník národohospodářské komise ÚV KSČ, člen Ústřední plánovací komise a národohospodářský poradce místopředsedy, posléze předsedy vlády Klementa Gottwalda.

Ze startu měsíce srpna se opět objevuje článek ohledně zestátnění průmyslu, které bude podle titulku „provedeno hladce“. Jedná se o článek informativního charakteru, má lidem přiblížit kroky, které vláda v tomto ohledu dělá, případně jen projednává. Vše zde popisuje Bohumil Laušman. Například, že ve vládě zvažují rozsah znárodnění, zásady vyvlastnění a náhrady za ně, právní formu a činnost znárodněných subjektů řídících provoz, ale také se zmiňuje o orgánech řešících tuto problematiku, apod.

K datu 18. srpna se hned na přední straně objevuje masivní tučný titulek: „Urychlete zestátnění bank a klíčového průmyslu!“ V tomto případě se jednalo o apel ze strany okresních koordinačních výborů Národního bloku pracujícího lidu měst a venkova země Moravskoslezské. V Rudém právu (1945, č. 86, s. 1) se pak píše požadavek výboru: „*žádáme rychlé zestátnění obchodních bank, těžkého a klíčového průmyslu, soukromého pojišťovnictví [...]*“.

Den poté se v novinách objevil článek o tom, že znárodnění průmyslu nebude tak snadné, poněvadž jsou potřebné mnohé úpravy, na které nejsou podniky zařízené. A celkově jsou ještě zdecimované z vládnutí nacistů. Východisko je tedy viděno v tom, že pouze plánováním výroby je možné všechny obtíže doby překonat. O tom, že by se podniky měly znárodnit, se hovoří i na další straně.

Celkově se v srpnu Rudé právo otázce znárodnění hodně věnuje, na konci měsíce byl vydán například článek o tom, že jsou zklamáni z toho, že by ke znárodnění mělo dojít až v září. Velmi často se zde mnohé věci opakují, ale právě v srpnu se poprvé objeví číselný seznam rozsahu plánovaného znárodnění. Rudé právo masíruje veřejné mínění tím, že znárodnění průmyslu potažmo dolů je nutností a jediným východiskem z uhelné krize. V článcích je předkládáno také to, že vláda urychlí zestátnovací procesy. Uhlí je stavěno do popředí a přikládá se mu velká pozornost. Uvádí se zde také to, že ostravským horníkům se daří těžit stále více uhlí, ale zároveň je v textu uvedeno, že mnozí z nich mají silikosu¹³. Jako potíže je vnímána také dopravní situace, která neumožňuje uhlí rychle převážet a řešení této svízelné situace je v některých článcích vnímáno jako řešení problému uhelné krize. Na černobílých fotografiích se v některých číslech objevují také hornické brigády z ostravsko-karvinského revíru, kterým se podařilo zvýšit těžbu na dolech Terezie a Hedvika. Objevuje se zde potřeba zvýšení počtu pracovních sil do dolů. Poslední srpnový den je na stránkách Rudého práva poprvé zmínka o stachanovském hnutí.

---

¹³ Nemoc vznikající zaprášením plic křemenným prachem.

Znárodnění dolů je čtenářům předloženo až 12. září. Zmiňuje se zde o tom, že je to věc klíčová, především proto, aby se změnil hospodářský život. Tento akt byl vnímán jako všelék na všechny problémy tehdejší doby. Poprvé se zde vyvrací obava lidí z přebyrokratizování. Slíbilo se vytvoření závodních poradních sborů u ústředních i podnikových ředitelství státních závodů. Na závěr tohoto článku v Rudém právu (1945, č. 107, s. 1) je pak uvedeno: *„Tímto způsobem má být zajištěno, aby naše národní hospodářství sloužilo skutečně národu, aby sloužilo ve prospěch lidu a republiky a aby již nikdy nebylo poslicí, která by se mohla stát nástrojem vykořisťování lidu a zdrojem úkladů o republiku“*. Je třeba uznat, že takováto slova měla silný nacionální nádech a lidé po hrůzách, které druhá světová válka přinesla, na toto slyšeli.

V září je věnován znárodnění velký prostor, mluví se o něm takřka každý den. Informace se opakují a připomínají stále dokola. Kromě článků o znárodnění se pak objevují národní hornické soutěže, ve kterých pomyslně bojují Ostravsko a Kladensko. Na Ostravsku se pak podle Rudého práva (č. 98, s. 3) daří zvyšovat těžbu. *„Mezi dělníky a úředníky Ostravska počíná se zvedat silná vlna uvědomělého poměru k práci. Nikoliv již jen jedinci nýbrž celé skupiny počínají si uvědomovat, že jen prací, větším a mimořádným výkonem přispějeme k navrácení blahobytu v naší mladé republice. Celé skupiny, celé závody osazenstva dolů se hlásí k mimořádnému nástupu do práce. Horníci jsou v čele“*.

V říjnu přijel do Ostravy Klement Gottwald, který zdejší horníky ujistil o tom, že k zestátnění uhelných podniků dojde nejpozději do 28. října. Podle titulku si tak měla touto návštěvou a provedeným projevem vláda získat opět důvěru.

Intenzivně se pak Rudé právo věnuje znárodnění od 11. října. V tento den se objevila zpráva, že do 28. října budou dekrety o znárodnění jednoznačně podepsány. V článku Rudého práva (1945, č. 131, s. 2) je také zachycena touha Báňské a hutní společnosti v ostravsko-karvinském revíru po znárodnění: *„Zvýšili jsme těžbu kamenného uhlí o 24 % oproti předchozímu měsíci v naději na zestátnění. Žádáme proto o okamžité zestátnění velkého průmyslu, dolů, bank a slibujeme, že náš výkon se bude stále zvyšovat.“*

Skoro každý den pak Rudé právo lidi ujišťovalo, že znárodnění je už blízko a že se velmi brzy uskuteční. S tím, že nejvyšší hlavy státu požadovaly, až se tak stane, nechť lidé zvýší svůj výkon a s tím i zodpovědnost.

K podepsání znárodnovacích dekretů došlo 24. října, což bylo hned druhý den na úvodní straně Rudého práva poznat. Kromě toho, že byla nadepsána velkým nápisem „*Historické dílo dokonáno*“, jednalo se také o první číslo, které použilo jinou než černou tiskařskou barvu. Již zmíněný nadpis byl výrazným červeným písmem skutečně do očí bijící. Celá úvodní strana byla věnována podepsání dekretů. V jednotlivých bodech bylo vypsáno, čeho se znárodnění dotýká, co pro jednotlivé občany znamená. Hned první bod byl jasný, znárodněny budou „*všechny doly bez rozdílu*“. Dva dny po sobě pak vyšel dekret v plném znění a zabíral tak velkou část novin. Na oslavu těchto dekretů se objevily stachanovské výkony, kterým se v Rudém právu posléze věnoval velký prostor.

Co se znárodnění týká, objevil se poslední článek 28. října. Pak se zde píše jen o stále se zvyšující produkci uhlí a již zmiňovaných stachanovských výkonech.

3.3 Ostravský úderník

Ostravský úderník vycházel od roku 1945 pod záštitou Ústřední ostravsko-karvinského revíru a Krajské odborové komise horníků v Moravské Ostravě. V periodiku se tak vyskytují články týkající se ostravsko-karvinského revíru, dolů, které do něj patřili a horníků, kteří v dolech rubali. Objevuje se zde také apel na potřebnost uhlí, nových horníků apod. Mimo jiné jsou zde k nalezení také články týkající se znárodnovacích dekretů. Ostravský úderník fungoval pouze do roku 1951, kdy byl nahrazen Československým horníkem.

První číslo Ostravského úderníku vyšlo 15. července 1945. Na úvodní straně je hned poukazováno na to, že po válce dostalo dělnictvo do svých rukou velkou moc, což prokazuje socializační tendence tohoto období. Hned na následující straně Úderníka se dočítáme o „*soudruhovi Stachanovi*“ (1945, č. 1, s. 2), což je zmínka, která má hecovat dělníky, potažmo horníky a má v nich vyvolávat pocit toho, že on je pro ně vzorem. Stejně tak se v tomto vydání staví do popředí uhlí jako klíčová surovina a je přednášena jeho nutná potřeba pro národní hospodářství. Také se objevují články laděné nostalgicky na období válečné, tedy období těžké a úmorné. Rovněž se v prvním čísle Ostravského úderníku (1945, č. 1, s. 8) mluví o konfiskaci majetku a půdy, a tedy i o možnosti dělníků zažádat si o takovouto půdu: „*Horníci, kteří mají zájem o přiděl půdy na stavbu rodinného domku, přihlásí se u závodních rad svých závodů, kde se jim dostane podrobných informací*“. Horníci si uvědomovali důležitost své práce, a tak už v tomto díle novin je otisknut požadavek o zvýšení jejich mezd.

Další číslo novin vyšlo 21. července. V něm se zobrazuje úspěch požadavku o vyšší mzdy. „*Horníci budou odměněni za těžkou práci*“ nebo „*Za těžkou a zodpovědnou práci dostane horník zaslouženou mzdu*“, uvádí se hned na titulní straně Ostravského úderníku (1945, č. 2, s. 1). V tomto vydání se hovoří o poválečných nedostacích, o četném onemocnění silikosou, kterým trpělo zhruba 2000 horníků, informuje se zde také o nutnosti zlepšení podmínek pro hornictví, které jsou nutné pro atraktivnost tohoto oboru. Tento článek je publikován jako dopis ministerstvu průmyslu.

Ve vydání těchto novin se otázka znárodnění ještě neobjevuje. Hovoří se zde o zvýšení těžby uhlí, která je nutná. V článku se odráží také ztrátovost dolů: „*Při dnešním zpeněžení asi 14 K¹⁴ za 1 q¹⁵ činí příjem pro hlavu 35 K, proti tomu vydání na mzdách a sociálních zatíženích přibližně 65 K, tedy celkem 130 K. To znamená, že je-li na závodě zaměstnáno 1000 lidí, je závod pasivní denně 100.000 K. Při 25 pracovních dnech činí ztráta na jednom závodě měsíčně dva a půl milionu korun*“ (Ostravský úderník, 1945, č. 2, s. 3). Dále se v čísle objevuje zmínka o nutnosti pracovních brigád.

První informace o znárodnění dolů se vyskytla až ve 3. vydání novin. Věnována je tomu hned celá titulní strana. V článku se objevuje sdělení, že se nejdříve vláda domnívala, že by stačilo do podniků dosadit národní správy a až po ustanovení Národního shromáždění by se rozhodlo dál. „*Národ však volá po tom, aby se co nejdříve zjednálo jasno. Všechna příslušná ministerstva, která se považují za služebníka národa, toto volání nechtějí slyšet,*“ uvádí se v textu Ostravského úderníku (1945, č. 3, s. 1).

Dále se uvádí, že na Ostravsku už dlouho před těmito přípravami sami zvažovali způsob provedení znárodnění, u kterého považují za klíčové právě doly. „*[...] to je cíl, kterého chceme dosáhnout. Jde o to, aby bohatství uložené v naší půdě bylo využito plně a jedině k prospěchu všeho československého lidu. Tím dosáhneme, že v našich velkých podnicích nebude moci býti provozována politika, která byla zaměřena v prvé ČSR proti státu a našemu lidu. Znárodněním zabráníme tomu, aby se nestalo to, co bylo dříve: že totiž v našem státě byly ve skutečnosti vlády dvě – vláda zvolená lidem, a „vláda“ peněžníků a průmyslových magnátů,*“ píše se dále v Ostravském úderníku (1945, č. 3, s. 1). Zmiňuje se dále také to, že druhá zmíněná „vláda“ měla kolikrát větší moc než ta první. Zcela zřejmě je tento článek postaven tak, aby přesvědčoval o nutném kroku znárodnění, aby byli lidé

---

¹⁴ „K“ byla tehdejší zkratka pro koruny.

¹⁵ 1 q, tedy metrický cent, se rovnal 100 kilogramům.

spokojení, měli slušnou životní úroveň a aby byli plně zabezpečeni v případě invalidity, nemoci apod. O tomto tématu se píše také na straně 3, apeluje se na všechny horníky, že už přece nechtějí pracovat pro soukromé majitele, ale pro „sebe, svoje děti a zejména pro všechny pracující lid, aby jeho budoucnost byla lepší,“ dozvídáme se z Ostravského úderníka (1945, č. 3, s. 3). Do třetice se o znárodnění dolů píše na straně 5. Kde je krátký článek postaven nikoliv na hornících, ale na závodních radách, které znárodnění požadují, a to bez náhrad a v co nejkratší době.

Zmínka je v tomto vydání také o způsobu obsazení ostravských dolů Rudou armádou delší cestou přes Opavsko. Je tady pěna chvála na tuto armádu, která není složkou vykořisťovatelů, ale naopak pomocníků a spasitelů. A ještě se dočteme o první brigádě dobrovolníků, která nastoupila.

V dalším vydání z 5. srpna, tedy ve 4. vydání celkově, se o znárodnění dolů neuvádí nic. Můžeme se zde dočíst například o poděkování za zvýšení mezd a přidělů pro horníky. Zpráva je postavena na tom, že když jsou horníci podporováni vládou, budou oni podporovat i ji zvýšenými výkony v rubání.

Bez zprávy o znárodnění je na tom 5. vydání obdobně jako to 6. z 21. srpna, kde ústředním tématem je pomoc od vlády, které se horníkům na Ostravsku nedostává. „Přes všechny novinářské zprávy horníci stále ještě nedostávají vládou zaručené přiděly potravin, cigaret, šatstva a obuvi,“ uvádí se v Ostravském horníku (1945, č. 6, s. 1). Objevují se zmínky o nástupu německých horníků o pracovních brigádách a o prvních stachanovcích.

Zmínka o znárodnění přichází až v 10. čísle novin, které se připisují k datu 15. září. Potvrzuje se zde, že ke znárodnění dojde. „Je to historický mezník v zákonodárných úpravách našeho života [...] bude to historická chvíle pro všechny lid v ostravsko-karvinském revíru. Tímto dnem přicházejí doly do rukou lidu a plní se tak sen mnohých generací, které se této historické chvíle nedožily,“ je psáno v Ostravském úderníkově (1945, č. 10, s. 2). Článek jakoby vyobrazoval úlevu, že k tomuto aktu dojde. Přesto je velmi krátký a stručný.

K datu 22. září vyšly další noviny, tedy 11. vydání. Zde je znárodnění ústředním tématem na úvodní straně. Ve zprávě se vyvrací obavy z toho, že ke znárodnění nedojde. „Jsou však liché všechny obavy, že k postátnění nedojde. V nejbližších dnech budeme moci oznámiti, že prezident republiky dekret podepsal,“ píše se Ostravském úderníkově (1945, č.

11, s 1). Tato zpráva má jednoznačně uklidnit veškeré obyvatelstvo regionu a utvrdit ho v tom, že ke znárodnění dolů dojde a budou tak v rukou lidu.

V následujícím čísle z data 29. září je toto omíláno znova. „*Až president republiky podepíše dekret, jehož redakce vzhledem obsáhlosti materiálu vyžádá si ještě nějakého času, bude uskutečněna dlouholetá tužba našeho lidu a splněna větší část vládního programu,*“ je psáno v Ostravském úderníku (1945, č. 12, s. 1). Dále se v článku dočítáme o zásluze všech možných závodních rad, Národních výborů apod., které ministerstvo zásobovaly množstvím žádostí, telegramů, dopisů o tom, že si znárodnění přejí.

Potvrzení o tom, že k zestátnění dolů dojde je poznamenáno i ve 13. čísle závodních novin. Článek na úvodní straně zaznamenává příjezd Klementa Gottwalda do Ostravy, kde se na téma znárodnění dolů hovořilo. Už samotný titulěk „*Zestátnění našich dolů je hotovou věcí*“. V článku se pak ale hovoří spíše o stavu ostravských dolů, o jejich bezpečnosti a výkonnosti. Teprve v odkazu na stranu tři se dočítáme o tom, že „*zestátnění báňského průmyslu je na plných 100 proc. hotovou věcí. Do 28. října budou dekrety připraveny k podepsání presidentu republiky.*“ (Ostravský úderník, 1945, č. 13, s. 3)

O znárodnění se dočítáme až v novinách z data 20. října. Udává se zde, že znárodnovací dekrety týkající se dolů jsou hotovy a pokračuje se v přípravách dekretů spojených se znárodněním jiných odvětví. Následně na to je pak v novinách článek o nutných přípravách ostravských dolů na tento akt. „*Aby byla provedena příprava všech základních předpokladů pro nerušený přechod z dosavadního stavu do nových poměrů v revíru, byl pověřen Odbor pro organizační a hospodářskou výstavbu revíru při Ústředí o. k. r., aby již nyní učinil k tomu potřebná opatření,*“ píše se v Ostravském úderníku (1945, č. 15, s. 1). Zároveň nalezneme na 4. straně novin otištěné dopisy jednotlivých závodů, které stále apelují na vládu, aby ke znárodnění došlo a to co nejrychleji.

Ve stejném čísle novin se pak dočítáme o apelu na pracovníky dolů, aby více pracovali s odkazem na vládu, která tak také činí. „*Vláda pracuje – pracujete také?*“, dočítáme se v Úderníku (1945, č. 15, s. 2).

27. října pak přichází informace o tom, že znárodnovací dekrety byly podepsány. „*President republiky dr. Edvard Beneš podepsal dne 24. října v 15.15 hodin v Praze na Hradě dekret o znárodnění dolů [...],*“ dočítáme se v Ostravském úderníku (1945, č. 16, s. 1). Tato zpráva je v ostravsko-karvinském revíru vnímána jako historická. Objevují se články

o oslavách této zprávy. „Již odpoledne 24. října 1945 bylo v Ostravě, Karvině a na celém Těšínsku, Hlučínsku a ve všech místech našeho průmyslového kraje živo. [...] Krátce po 13. hod. byl již v celém kraji nezvyklý ruch. Ulice se zaplňovaly školní mládeží a Junáky, kteří se ochotně ujali funkce pořadatelů. Cílem pracujících lidí z Ostravska bylo Stalinovo náměstí před novou radnicí“ (tamtéž).

Radost ze zestátnění dolů byla projevena také prostřednictvím dopisů, které Ústředí ostravsko-karvinského kamenouhelného revíru odeslalo Edvardu Benešovi, Zdeňku Fierlingerovi¹⁶ a také Klementu Gottwaldovi. Tyto dopisy byly otištěny právě i v Ostravském úderníku (1945, č. 16, s. 5): „[...] Děkuji Vám z hloubi duší za Vaše moudré rozhodnutí, jímž jste vrátili bohatství této země do rukou lidu. V tento historický den slibujeme, že jednotni vyvineme všechny síly a schopnosti, abychom zajistili krásnou budoucnost naší lidové demokratické republiky, k níž jste položili podepsáním dekretu o znárodnění nerostného bohatství další pevný kámen do upevňujících se základů našeho mladého státu“.

Objevují se mimo jiné také články oznamující stachanovské výkony, které padly na oslavu zestátnění. Což se objevuje ve velké míře i v dalších číslech novin. Otázka znárodnění se zde už neobjevuje, pouze nutnost přeorganizování znárodněného průmyslu.

3.4 Nové slovo

Nejen v průběhu druhé světové války byl velmi rozšířený německý tisk, v prvních květnových dnech 1945 však zanikl. V reakci na to začaly prakticky hned v prvních dnech svobody vycházet listy regionální, které zaštiťovaly politické strany případně České národní výbory nebo jiné instituce sdružené v Národní frontě. Na Ostravsku to byl deník Nová svoboda, vydávaný Krajským výborem KSČ a také Nové slovo pod vedením Československé strany národně socialistické. V práci už uvádíme Rudé právo, které fungovalo pod KSČ, a které jsme podpořili obsahem Ostravského úderníka, jakožto novin podnikových. Proto teď podrobíme rozboru Nové slovo, které patřilo k jinému politickému proudu.

V prvních týdnech a měsících jsou články Nového slova věnované osvobození, zrádcovství Němců a Maďarů, nutnosti převedení válečné výroby na mírovou apod.

První zmínky o znárodnění přicházejí až 24. srpna s titulkem: „Ostravský lid pro znárodnění klíčového průmyslu“ (Nové slovo, 1945, č. 92, s. 2). V článku je pojednáváno o tom, že praktický veškerý lid Ostravska je pro, aby se znárodnil klíčový průmysl, který je

---

¹⁶ Předseda vlády československé republiky v letech 1945 – 1946.

pro tento region tak typický. Je zde popisován mimo jiné názor lidové strany, KSČ a národních socialistů a všichni se v tomto shodují, tedy jsou pro to, aby byl klíčový průmysl znárodněn.

Den na to zmínka o znárodnění padne znovu. Tentokrát informuje o manifestační schůzi v Praze, které se účastnili zástupci různých závodních rad a také předseda vlády Zdeněk Fierlinger a ministr průmysl Bohumil Laušman. Na tomto setkání se hovořilo o významu aktu a také jeho výjimečnosti ve světě. V Novém slovu (1945, č. 93, s. 2) se píše: *„V závěru vyslovil ministr přesvědčení, že dekret o postátnění průmyslu bude jedinečným v celém světě a že v žádném jiném státě nedojde k tak dalekosáhlým změnám v hospodářském životě jako u nás.“* Poukazuje se na tuto jedinečnost a zároveň je v článku uvedeno, že na nás bude celý svět upírat zrak, jestli jsme na tak velkou změnu zralí a zároveň zde autor tvrdí, že náš lid v této zkoušce jednoznačně obstojí.

V srpnu se už pak více o znárodnění nedozvíme. Objevují se články typu nutnosti pracovat, abychom zásobovali uhlím (a nejen tím) československé hospodářství, nebo že nebude tolerována lenost a neochota některých lidí pracovat. A proto byla vyhlášena jistá pravidla, která mají být dodržována, aby byla zajištěna produkce jednotlivých podniků. Například kdo v týdnu zameškal jednu neomluvenou směnu, nenáleží mu v tom následujícím přiděl cigaret, potravin apod.

O znárodnění se dozvídáme teprve až 20. září. V titulku je položena otázka Jak oslaví revír postátnění? Ačkoliv se na tuto otázku odpověď dozvíme téměř v závěru, oslavami se to příliš nazvat nedá: *„Nejlepší oslavou a také památkou na tento významný akt by bylo, kdyby osazenstvo celého revíru jako jeden muž přijalo návrh zmocněncův a pracovali tři sobotní směny po osmi hodinách a čtvrtou měli volno, [...] věřte horníci, že to bude nejlepší oslavou postátnění dolů. Kopat uhlí musíme, nás všechny živí a bude žít práce, uhlí, které kopete, je krví našeho hospodářského života. Dárce krve se nikdy neohlíží a nevolá po zásluhách a uznání, on svoji krev daruje z pochopení a lásky k bližnímu, kterému zachraňuje život.“* uvádí se v Novém slovu (1945, č. 114, s. 2). V tomtéž článku se objevují také silně emotivní názory typu: *„Ostravský havíř přestane pracovat na kapitalistické vyděrače a bude pracovat na svém, co patří státu a národu“*. Celkově má článek přesvědčovat havíře, že práce, kterou dělají, je k dobru, od nich tuto práci všichni očekávají, oni jsou hrdiny tehdejšího státu. A na oslavu aktu zestátnění není tedy možné nic jiného než pracovat.

Zajímavý článek týkající se tématu znárodnění přichází o dva dny později, tedy 22. září. Československá strana národně socialistická se zde zpočátku brání, že nenese vinu na průtazích ke schválení zestátnovacích dekretů. V zápětí se ale v článku dozvídáme o tom, že je třeba dávat si pozor na unáhlenost. „*Nesmíme připustit, aby se rozmnožovaly škody našeho hospodářství, vzniklé válkou, aby ze socializačních osnov místo nového řádu vznikl chaos, a proto nelze o návrzích tak hospodářsko-revolučních jednat překotně a unáhleně. Strana klade důraz nejen na socializaci, ale plným právem také na to, aby socializační zákony byly propracované a uvážené ve svých důsledcích,*“ uvádí v článku strana ke své obraně (Nové slovo, 1945, č. 117 s. 2). Dále se dočítáme o pravé příčině průtahů, kterou je kolikrát snaha navrhovatelů rychle něco protlačit, v co nejkratším možném čase, ačkoliv na to téma nebyl vyslyšen odborník. A proto viní ty, kteří chodí se stále novými a novými návrhy, které přesahují program vlády. Přesvědčují čtenáře také o tom, že chtějí vše dělat s opatrností především proto, že nechtějí v socializaci zklamat, ba ani nesmějí toto zklamání dopustit.

Už 25. září se pak v Novém slovu (1945, č. 119, s. 2) píše článek o tom, že zestátnění dolů a hutí je vlastně schváleno. „*Na prvním místě stojí postátnění dolů a hutí. O nich zástupci vlády v pátek rozhodli a o tomto bodě není třeba už žádných diskusí a debat.*“ Zároveň článek vybízí lidi k tomu, aby byli s podepsáním dekretu trpěliví. Nové slovo cituje Bohumila Laušmana: „*Lidičky, mějte strpení. Osnova dekretu o znárodnění má 48 paragrafů. Je to pochopitelné, neboť tento paragraf se zabývá podstatou problému, co má být znárodněno. S dalšími paragrafy půjde to mnohem snadněji.*“ Dále Laušman vyvrací jakékoliv pochybnosti o tom, že je některá z politických stran proti znárodnění jako takovému.

Dva dny poté se objevuje o znárodnění hned další článek s titulkem „*Dokonalé dílo zestátnění*“. Už ten samotný o obsahu mnohé napovídá. Prakticky se zde hovoří o rozsahu znárodnění, co je v jednání. „*My provádíme největší socialistické dílo všech věků za přímého chodu závodů a chceme se vyvarovat co nejvíce škod. Máme k provedení tohoto díla dostatek klidu, času a dostatek odborníků, abychom nemuseli improvisovat a mohli vytvořit dílo, které by bylo vzorem,*“ uvádí se v Novém slovu (1945, č. 121, s. 3).

Celkově se v září dočítáme o uhlí jako ústředním přírodním zdroji, který je opravdu potřeba dovážet do celé tehdejší republiky. Dále se objevují články o tom, že těžba stoupá, ačkoliv tento růst stále nestačí. V hledáčku novin jsou také různé dobrovolnické brigády

a v neposlední řadě je to také mnoho článků o pomoci Němců v ostravských dolech, z důvodu nedostatečné pracovní síly.

V novinách se objevuje článek o tom, co všechno je vlastně dobré udělat pro uhelný průmysl, aby prosperoval a přinášel výsledky, které by byly žádoucí pro celou republiku. A tak se v Novém slovu (1945, č. 124, s. 2) objevuje v textu: „*mladí horníci, kteří měli 1. října nastoupit vojenskou službu, dostali odklad a tak byli uchováni pro hornictví, jehož práce je nám tolik potřebná,*“ což bylo výhledově jedno z mála opatření.

První článek o znárodnění se objevuje prakticky ze startu října. Vypovídá o tom, jak se k tomuto tématu staví slovenské politické strany. „*Vyslovili svůj souhlas s postátněním hutí, zbrojního a klíčového průmyslu vzhledem k tomu, že tato otázka je součástí vládního programu,*“ je uvedeno v Novém slovu (1945, č. 126, s. 3). Zároveň je v článku napsáno, že ohledně dalších oblastí možného znárodnění se zatím nejsou strany schopné konsenzu.

V dalším vydání novin se dočítáme o ujištění, že znárodnění nepoškodí zahraniční obchod. Toho se obávají slovenští zástupci. V zápětí se toto v Novém slovu (1945, č. 127, s. 1) objasňuje: „*Členové vlády se však před cizinci nikdy netajili, že při zestátnovací akci se nemohou dělat výjimky ani u závodů, v nichž je investován zahraniční kapitál.*“

Lze říci, že se o znárodnění dočítáme prakticky každý týden alespoň dvakrát. Jedná se o informace jednotlivých vládních jednání. Toto pokračuje až do 25. října, kdy vychází na titulní straně „*Dekrety o znárodnění těžkého průmyslu podepsány, největší svátek národa,*“ Nové slovo (1945, č. 144, s. 1). U téhož článku se dočítáme „*Ve znárodněném průmyslu budeme pracovat na svém pro sebe*“. Článek celkově informuje o tom, že Edvard Beneš podepsal dekrety, které se týkají dolů, průmyslových podniků a dalších. Na tento článek pak navazuje další, který oslovuje přímo lid. V Novém slovu (1945, č. 144, s. 1) se uvádí: „*Pracující lid český a slovenský dočkal se po 6 letech nesvobody, nejhoršího národního ponížení a terorů jednoho z největších úspěchů, totiž, že již nebude jeho práce vykořisťována cizím kapitálem a jedinci, kteří měli jedině zájem svůj osobní a nikoliv zájem národa a státu*“. Na úvodní straně nalezneme ještě umělecký literární výtvar, ve kterém autor personifikuje doly. Ty promlouvají k lidem a říkají jim: „*hle, člověče, uhlí pod zemí je nyní majetkem nás všech, vysoké pece a ocelárny, to jakoby bylo dílo naší veliké národní rodiny,*“ (tamtéž).

Samozřejmě se v novinách vyskytuje mnoho informací o oslavách znárodnění. Úvodní strana Nového slova (1945, č. 145, s. 1) nechť je důkazem: „*Český lid oslavil vyvrcholení*

sociálního díla“. Dále se v textu dočítáme, že se možná tomuto aktu dostane ze zahraničí kritiky, ale že každá velká myšlenka byla vždy kritizována a proto není nutné si z tohoto lámat hlavu. Celkově je pak znárodnovací proces shrnut a komentován, opěvován a vynášen na piedestal. Nechybí zmínka o oslavách konkrétně v Ostravě konajících se na Stalinově (dnes Prokešově) náměstí. Tam se sešli dle Nového slova desetitisíce pracujících obyvatel.

Na oslavu znárodnění také dosáhli horníci krásných výkonů. Hned v pěti dolech došlo k nadprůměrným výkonům, které jsou postavené soutěžně. Jednotlivé doly se předháněly v tom, kdo vyrubá nejvíce uhlí. Celkově se pak už v Novém slovu články o znárodnění nevyskytují. Zabývá se spíše věcmi charakteristickými pro Ostravsko. Například informuje o zlepšené práci v Ostravě, o stachanovských výkonech.

3.5 Shrnutí

Jak už jsme uvedli na začátku této kapitoly, pro mapování tématu znárodnění dolů jsme si vybrali celostátní noviny Rudé právo, které byly pod záštitou KSČ, dále pak závodní noviny Ostravský úderník, který zachycuje náladu a vnímání pracovního lidu přímo na Ostravsku. A Nové slovo, které bylo zaštiťováno stranou Československých národních socialistů a bylo vymezeno pro Ostravský region. Nové slovo mělo být jiným názorovým proudem proti Rudému právu. Sledovali jsme období od poloviny května roku 1945, v případě Ostravského úderníku od 15. července, kdy teprve začal vycházet, až do 1. prosince téhož roku.

Zpočátku informovala všechna periodika prakticky o tom stejném. O osvobození národa, o slavné Rudé armádě. Více na sovětský svaz se zaměřovalo Rudé právo, často psalo o situaci na Východě a o tom, jak se sovětský svaz zasloužil na našem osvobození. Pěli ódy na různé jejich funkcionáře. Stalin byl zveřejňován ve všech periodicích, ale nejvíce prostoru se mu dostávalo právě v Rudém právu.

Co se znárodnění dolů týká, jako první tuto informaci uveřejnilo Rudé právo a to 10. července. Zprávu postavilo na tom, že si znárodnění žádají horníci. Samotné závodní noviny o tomto informují ale až 29. července, kde skutečně závodní rady požadují po státu znárodnění dolů, protože už nikdo nechce pracovat pro soukromníky, kterým jde jen o to nahrabat si do svých kapes. Poslední tuto informaci vypouští Nové slovo a to až 24. srpna. Promlouvá však za lid celého Ostravska, nikoliv jen horníků. Přidává také názor několika politických stran, které v té době na našem území fungovaly.

Svým obsahem se Rudé právo celkově velmi zaměřuje na otázku znárodnění, vše obvykle prezentuje způsobem promluvy a přání lidu. Případně přesvědčuje, že znárodnění je správnou a jedinou cestou. Ostravský úderník prezentuje tužby dělníků, ale znárodněním se nezabývá tolik, jako Rudé právo. Spíše prezentuje požadavky horníků, kteří už jsou ale velmi často pod vlivem proudu KSČ. Nemalý prostor tomuto tématu věnuje i Nové slovo, ale zastává zde opravdu spíše funkci informátora než přesvědčovatele, především v porovnání s ostatními sledovanými tiskovinami.

Velmi zajímavá byla v novinách konfrontace, která se týkala rychlosti podepsání zestátnovacích dekretů. Rudé právo prakticky obvinilo Československou národně socialistickou stranu z toho, že se snaží tuto snahu sabotovat. A tím vrhá na stranu špatné světlo, protože veřejné mínění bylo znárodnění jako takovému silně nakloněno. Na to pak Nové slovo reaguje, že se rozhodně nestaví proti znárodnění klíčového průmyslu, dolů apod., ale tvrdí, že tento krok je nutné dělat s rozvahou, opatrně a rozhodně na něj nespěchat. Na tomto srovnání lze vidět i jistý boj mezi politickými stranami, ke kterému při rozhodování o znárodnovacích dekretech docházelo.

Celkově jde pozorovat rozdílnost a také odlišné cílové skupiny jednotlivých periodik. Rudé právo bylo silně persvazivně laděné a zabývalo se otázkami celorepublikovými, načež silně působilo na těžce pracující lid. Články tohoto typu jsme mohli pozorovat prakticky v každém čísle. Oproti tomu Nové slovo se zabývalo otázkami typickými pro tento revír a tedy problémem zásobování, nedostatek surovin a také uhlí, to bylo na pořádku dne. A co se týká Ostravského úderníku, ten se trochu vymykal. V novinách se objevovaly témata úzce profilovaná především na horníky a doly jako takové.

Samotný akt znárodnění byl publikován ve všech novinách. V Novém slovu a Rudém právu hned den po podepsání, tedy 25. října. V Ostravském úderníku až 27. října, to je ale nutné připsat periodicitě vycházení 1x týdně (co sedm dní), a proto s tímto přišly závodní noviny o něco později. Rudé právo se tomuto tématu věnovalo velmi obsáhle i několik dní po znárodnění. V plném rozsahu zde byly vydávány příslušné dekryty a mnoho oslavných článků. Téma pokrývalo obvykle 2 – 3 strany, jedno číslo bylo dokonce v titulku natištěno červeně. V případě Nového slova se objevuje zmínka o znárodnění jen v první den okrajově, v novinách se objevuje pár kratších článků, dále se tímto jednáním ale více nezabývají. A Ostravský úderník je na tom obdobně. Zmiňuje rozsahy znárodnění jen okrajově, zato uvádí děkovné dopisy, které se posílaly vyšším funkcionářům.

V dalších měsících se mluví už pouze o dobrovolnických či vojenských brigádách na dolech, o stachanovských výkonech a o různých soutěžích mezi doly případně kraji v rubání. Hornictví je vynášeno na piedestal a horníkům se mělo dostávat mnoha výhod. O znárodnění a jeho celkovém dopadu se ale v žádných novinách do prosince nedočítáme.

4 Využití řešené problematiky v médiích

4.1 Úvodní článek

Cesta životem znárodnění

Léto 2012

Do Ostravy přijíždějí na 11. ročník multižánrového festivalu Colours of Ostrava tisíce lidí z celé České republiky i Evropy. Nejvíce jich ale přijíždí ze středních Čech, včetně Prahy. Teenageři i ti, kteří školním lavicích už dávno odrostli, míří do stanového městečka v Dolní oblasti Vítkovic. Jen málokdo z nich tuší, že tato bývalá průmyslová památka je raritou ve své oblasti. Dříve tu totiž stával unikátní komplex propojující těžbu uhlí se zpracováním surového železa a následnou hutní výrobou. Černé uhlí se tu dobývalo v Dole Hlubina. Dnes už po něm není ani památky, stejně jako po kolonii, ve které horníci žili.

„Tak kde máte ty horníky a šachty?“, ptá se dvaadvacetiletý Martin, který na Colours of Ostrava přijel z hlavního města. Jeho kamarádi se k němu přidávají se sérií stejně absurdních otázek. O tom, že v Ostravě se už dlouho uhlí netěží, ani netuší. Důl Hlubina není jediným, který v Ostravě zanikl. Daleko později, po listopadu 1989 začaly své těžní věže zastavovat i další šachty. Nebylo tomu tak ale vždy. Hornictví bývalo oborem, který se hřál na výsluní popularity, stejně jako lidé, kteří v podzemí kutali. Zvláštní pozornost mu politikové věnovali ihned po skončení 2. světové války. Byli si vědomi toho, že jde o klíčový průmysl. A ten chtěla nově nastupující politická elita mít pod kontrolou.

Jaro 1945

Je květen. Do dějin České a Slovenské republiky přichází významný mezník. Na naše území vstupuje osvobozená Rudá armáda. Lidé jásají, slaví a zároveň se probouzejí z hrůz, které 2. světová válka přinesla. Už nechtějí prožívat trápení a úzkost, sociální i životní nejistotu. Neuplyne mnoho času a začínají volat po sociálním státu. Nová politická elita si to moc dobře uvědomovala a tak začala připravovat zásadní změny. Zásahu na nich měl především nový politický vůdce – KSČ. Komunisté, kteří byli v očích veřejnosti tradičním nositelem myšlenky sociální spravedlnosti.

Léto 1945

Nejprve přišli na řadu ti, kterým byl přisuzován podíl na válečném útisku českého obyvatelstva: Němci, Maďaři, zrádci a kolaboranti, protože s těmi nedokázali českoslovenští občané kvůli mnoha křivdám žít. Jejich majetek v podobě domů dostali novousedlíci, větší majetek jako firmy a doly začala řídit Národní správa. Vláda a prezident Beneš schválili řadu dekretů. A jeden z nich se týkal i znárodnění. Zahrnul klíčový těžký průmysl a doly. Ruku v ruce se zabavováním majetku šla nacionální propaganda deklarující přechod privátního majetku do rukou obyčejného lidu. Dokumentuje to i článek, který vyšel v závodních novinách Ostravský úderník: *„Přišla chvíle, kdy vaše znalosti nebudete dávat ve prospěch několika málo lidí, kteří bohatnou, vaše vědomosti dáváte celku ku prospěchu a k jeho lepší a šťastné budoucnosti, horníci nepracují pro nějaké Vlčky, Larische, Guttmany, ale pracují pro sebe, svoje děti a zejména pro všechny pracující lid, aby jeho budoucnost byla lepší.“*

A na veřejné mínění to opravdu velmi zapůsobilo. Lidé měli pocit, že i oni budou moci rozhodovat o chodu podniků, v nichž doposud figurovali maximálně jako nejobyčejnější pracovní síla.

Z Hlubiny na Laušmana

Velká základna dolů byla samozřejmě také na Ostravsku. Situace po 2. světové válce zde ale nebyla vůbec jednoduchá. *„Po osvobození na jaře 1945 se nacházel ostravsko-karvinský revír ve svízelné situaci. Důsledky bezohledného válečného hospodářství okupantů a hromadný odchod totálně nasazených pracovníků zkomplikovaly úsilí o co nejrychlejší obnovu těžby uhlí a výroby koksu, jejich nedostatek tíživě pociťovala celá republika,“* popisují ve své knize Sovětsí poradci a ekonomický vývoj v ostravsko-karvinském revíru Dušan Janák se Zdeňkem Jiráskem.

Ani ostravsko-karvinský revír znárodnění neminulo. Do rukou státu se tak dostaly všechny doly bez výjimky a z šesti podniků vznikl jeden velký celek Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly. Řada dolů změnila jméno, což byl také krok symbolizující přerod starého v nové. Z dolu Hlubina se rázem stal Laušman, z Anselmu Masaryk nebo z Huberta Stachanov. Jména politických vůdců v titulech šachet rozhodně nebyla náhodná.

Uhlí v pilíři

Ostravsko vnímala politická reprezentace tehdejšího Československa jako průmyslové centrum a tak na něj měla pochopitelně velké nároky. Platilo to pro hutní i strojírenský průmysl, těžbu uhlí nevyjímaje. Problémem byl ale nedostatek horníků. Chyběli hlavně ti,

kterí museli po válce Československo nedobrovolně opustit. Do dolů proto musely nastoupit tzv. civilní nebo vojenské brigády. Jejich členové ale neměli dostatečnou kvalifikaci, a tak byl problém řešený jen částečně. Chyběli také inženýři, kteří se v minulosti často rekrutovali právě z řad německé inteligence.

Komunistům bylo jasné, že jediné, co může situaci vyřešit, je – zvýšit na maximum výkony těch, kteří práci v dole zvládali bez potíží. „*Proto zaměřili svou pozornost na jediný bezprostředně dosažitelný zdroj růstu, jímž byla po válce lidská síla, a KSČ vyvolala pokusy rozšířit pracovní metodu Alexeje Stachanova z Donbasu,*“ uvádí ve své knize Sovětsí poradci a ekonomický vývoj v ostravsko-karvinském revíru Dušan Janák se Zdeňkem Jiráskem. A v čem vlastně tato metoda spočívala? Základ byl ve speciálním stanovišti pro rubání s několika pomocníky. Ti stavěli výztuž a zajišťovali dopravu uhlí i materiálu, zatímco hlavní aktér sbíječkou dobýval uhlí v pilíři. To byla praktika, která negativně ovlivňovala technický i ekonomický rozvoj hornictví do dalších let.

Uhlí v době moderních technologií

V dnešní době se uhlí těží jinak a jde s trendem doby. „*Všechny doly jsou hlubinné a k vytěžení uhlí používáme moderní technologie. Dobývací metodou je směrné stěnování na řízený zával, vyuhlování se pak provádí kombajny a pluhy. K vyztužování porubů se používá mechanizovaná výztuž, případně hydraulická výztuž,*“ uvádí mluvčí OKD Vladimír Sobol. Vyvrací také domněnky toho, že v Ostravě narazíte na nějakou otevřenou štolu, ve které by stále probíhaly práce. „*Už od roku 1994 se přímo v Ostravě uhlí netěží. Otevřené důlní šachty máme v oblasti Karviné, Paskova a Orlové. Celkově se jedná o 6 dolů, které jsou v provozu.*“

Za průmyslové srdce republiky bude Ostrava zřejmě považována navěky a návštěvníci z jiných regionů České republiky budou hledat černouhelné doly i nadále. V místě konání Colours of Ostrava 2013 je nenajdou, vyrazit ale mohou do areálu Dolu Michal. Uhlí se tam sice netěží, ale o hornictví se tam toho dozvědí hodně. „*Turistická trasa tady umožňuje zhlédnout vybavení, bez kterého by se v minulosti horníci neobešli, dále je možné podívat se na vzhled řetízkových šaten, koupelny mužstva, lampovnu, cechovnu, jámovou budovu, most pro pohyb mužstva z lampovny do jámové budovy a strojovnu s původním technickým zařízením,*“ uvádí správce kulturní památky důl Michal Alexandr Zaspal. Do štol se zde zatím nepodíváte, Alexandr Zaspal se ale netají tím, že se jedná o jeho přání. „*Dostat*

návštěvníky pod zem, to je můj velký sen. Vyfasovali by lampu, celkové vybavení a podívali by se do té štoly, kde před lety horníci rubali.“

4.2 Rozhovor

Stalin byl i v Ostravě. Zabydlel se v Hrušově. Místní mu ale stále říkali Ida.

Rozhovor s historikem i o tom, proč musely ostravské doly po válce změnit svá jména

Zdeněk Jirásek je profesionálním politikem. Zastává totiž post primátora statutárního města Opava. Nebylo tomu tak ale vždy. V zásadě je historikem. Je profesorem historie a jeho doménou jsou české dějiny 20. století. Je spoluautorem publikace Sovětští poradci a ekonomický vývoj v ostravsko-karvinském revíru, která se mimo jiné zabývá historií Ostravska po 2. světové válce. O znárodňování důlního průmyslu toho ví tedy opravdu hodně.

Proč si myslíte, že socializační tendence po válce vrcholila? Proč lidé chtěli socialismus?

Byl to především jakýsi logický posun. Po válečné době tento výrazný levicový výkyv můžeme spatřovat u všech takovýchto válečných střetů nebo krizí. Co si budeme povídat, je to vysvětlení těžko měřitelné a stavěné na jakési intuici anebo na sledování toho, co vyšlo a my už víme, jak to dopadlo. Současník ještě nemohl tušit, jak se tyto tendence budou vyvíjet dál. Nicméně jako faktor se to uvádí a já s tím souhlasím.

A co bylo důvodem toho, že lidé toužili po znárodňování?

Ono se podle mého soudu velmi často zapomíná na to, že znárodnění nebylo specifikem Československým. Vlastně v té době k nějaké formě znárodnění respektive zestátnění přistoupila řada Evropských zemí. Tady už je otázka toho proč k němu došlo daleko složitější, než jenom odkaz na válku. Pokud jde o odkaz na válku, tak v ekonomické sféře takovýmto zestátněvacími tendencemi byly řešeny otázky přechodu ekonomiky válečné na ekonomiku mírovou.

Nesehrály v tom roli i snahy vyřešit válečné ztráty?

Ano, přesně tak. Německo se hnalo k jakémusi ekonomickému zhroucení. To byl jeden z aspektů a druhý aspekt, který bych rád podtrhl, je něco, co bych nazval „zkušenostní dědictví krize z 30. let.“ Ta krize byla pro tehdejší populaci deptající, frustrující. V podstatě když sledujete i tehdejší národohospodáře, tak bez ohledu na jejich ideovou nebo politickou

orientaci se téměř všichni shodovali v tom, že je nezbytné vytvořit takový systém, který krizi takového rozsahu zabráni a jakýsi všelék byl tehdy spatřován v účasti státu v ekonomice.

V Československu se ovšem jednalo o opravdu velký rozsah znárodnění...

Bohužel československá forma znárodnění byla podle mého soudu specifická ve dvou záležitostech. Byl to právě ten obrovský rozsah, který žádná z ekonomicky vyspělých zemí nepodstoupila, a za druhé to byl v našem podání ireverzibilní nevratný krok. Nepočítalo se s tím, že se ve vhodné chvíli znárodněné kapacity zase zprivatizují. Příkladem může být poválečná Anglie, která také ke znárodnění přistoupila. Privatizace pak trvala sice desetiletí, ale byla to situace otevřená.

Z historie ale víme, že pro tak velký znárodnění nebyla všemi deseti kompletní politická reprezentace. Kdo stál na jaké straně a proč?

V podstatě všechny politické strany, které tehdy existovaly, buď byly pro znárodnění či zestátnění, anebo alespoň nebyli proti. To byl případ třeba Československé strany lidové, která se nehnala do žádných znárodněvacích projektů, ale také se proti nim vůbec nestavěla. Pro takovou formu zestátnění znárodněním byly především Sociální demokraté.

Bylo to asi logické, vždyť člen předsednictva ČSSD Bohumil Laušman vedl příslušné ministerstvo průmyslu, kde působila ústřední znárodněvací komise...

Ano, je tomu tak a samozřejmě pro byli i komunisté. Nic na věci neměnil ani fakt, že se část Sociálních demokratů už tehdy ke znárodnění stavěla opatrněji a to se projevilo ve specifickém dekretu o znárodnění potravinářských závodů. Není ani náhodou, že ministrem výživy byl tzv. pravicový sociál, sociální demokrat Majer. Pokud jde o Národní socialisty, tak ti byly také pro znárodnění, ale ve své podstatě navrhovali jinou formu. Chtěli také zestátnit znárodněním, ale jejich čelní ekonomický expert Hejda, navrhoval, aby došlo k tomu, že stát převezme jakousi akciovou většinu v těchto společnostech a zbytek zůstane zprivatizován. Toto se nepodařilo národním socialistům prosadit a upřímně řečeno to ani příliš neprosazovali.

Jak se k znárodněvacím návrhům stavěli slovenské politické strany: Slovenští demokraté a Slovenští komunisté?

Jejich postoj byl nejproblematictější. Jakmile se začalo uvažovat o znárodnění v celém státě a hledat nějaký klíč, podle kterého by se mělo znárodnit, vystoupili shodně Slovenští

komunisté a Slovenští demokraté s tezí o specifických Slovenska. Na základě tohoto ale požadovali úplně něco jiného. Komunisté tvrdili, že specifikum Slovenska je menší ekonomický a průmyslový rozvoj než v českých zemích, a tak chtěli znárodňovat podniky pod daný rámec počtů zaměstnanců, tedy jinými slovy, by znárodnili daleko více s daleko méně zaměstnanci. Kdežto Slovenští demokraté odvolávající se na stejné specifické vlastnosti slovenské ekonomiky, tvrdili, že ten limit u zaměstnanců se musí naopak zvednout a znárodnilo by se daleko méně. Nakonec znárodnění jako takové bylo přijato do značné míry pod tlakem veřejného mínění. Bylo chápáno jako určitý politický krok.

Edvard Beneš se k rozsahu znárodnění stavěl tak trochu s nevolí. Proč se tolik obával jeho rozsahu?

Ten rozsah byl opravdu jedinečný. Ale stále se zapomíná ještě na jednu věc. Najednou tady existoval po podpisu těchto dekretů průmysl, který byl ve státních rukou, dále tady byl sektor v soukromých rukou, ale pak tady byl i průmysl, který tvořil tzv. konfiskáty, tedy továrny a podniky, konfiskované Němcům, Maďarům, kolaborantům a zrádcům. A teď se nevědělo, co se stane s těmito konfiskáty. A o to se rozpoutal další politický boj. Když si uvědomíme, že tyto konfiskáty by měly připadnout k zestátněnému průmyslu, tak to byl opravdu obrovský konglomerát. Podle mého soudu by ten privátní průmysl byl potom odsouzen k takovému trpnému postoji živořícího subjektu, který by byl plně závislý na tom globále státu.

Nakonec ale dekrety podepsal...

Beneš byl reálným politikem a poměrně, dle mého soudu, jasně cítil, co dělá to veřejné mínění. Může se nám zdát, že veřejné mínění bylo zmanipulováno. No samozřejmě, že bylo zmanipulováno. Veřejné mínění je v důležitých věcech zpravidla manipulováno bez ohledu, zda jde o znárodnění či něco dalšího. Nezapomínejme ale na to, že Beneš nepodepsal žádný dekret, který by mu v tom Pražském dekretálním období nebyl předložen jako odsouhlasený tehdejší vládou a odsouhlasený předsednictvem Národní fronty. Takže Beneš byl jakousi poslední instancí, která sice si mohla postavit hlavu, ale uvědomme si, že Beneš se situoval do role největšího státního úředníka, který má plnit vůli lidu. A ono to v podstatě nebylo v rozporu s tehdejší ústavou.

Proč přišli čeští a slovenští politikové se znárodnovacími dekrety tak brzy po válce?

Nečekalo se, protože se tady vytvořila zcela záměrně situace, že toto musí být, to je ta správná rychlá cesta, to je ten revoluční krok, s nímž se masy ztotožňují. Ať už si o tom dnes myslíme

cokoliv. Ono to také řešilo některé konkrétní problémy rozjezdu ekonomiky bezprostředně po válce. Nemůžeme zapomenout na to, že se tady ale o znárodnění mluvilo daleko dříve a to už v roce 1918, 1919. Tehdy se znárodnili pouze železnice. Na což část politického spektra poukazovala. A toto bylo pak propagandisticky využito.

Měli se čím nechat inspirovat? Mohli sáhnout po nějakém vzoru z minulosti nebo tehdejší současnosti?

Neuvědomuji si, že by existoval nějaký vzor takovýchto obrovských zásahů. Pokud jde ale o aplikaci Keynesiánsství, tak to tady probíhalo. A někteří národohospodáři to znali. To ale není otázka pouze znárodnění ale širšího ekonomického teorie.

Ve znárodňovacích dekretch se mimo jiné hovoří o náhradách, takže navenek vypadají jako poměrně vstřícné. Dnes už ale z historických pramenů víme, že realita byla jiná...

Ano, všechny dekrety mluví o poskytnutí náhrady. Druhá věc je, zda byla náhrada skutečně poskytnuta. Obecně lze říci, že Československo se v průběhu období následujícího po roce 1945 vyrovnalo s částí zahraničních občanů, kteří byli znárodněním nějakým způsobem postiženi. Československo se tak vyrovnalo například s Američany, s Rakušany apod. Prostě k jakémusi vyrovnání došlo.

Bylo to vyrovnání adekvátní?

Můžeme spekulovat o tom, zda to bylo nebo nebylo adekvátní, jednalo se však o dlouhý proces, který trval až do let 80. Ovšem nepatrně se tyto věci vyrovnaly československým státním příslušníkům. Některým dokonce takovým způsobem, že těsně před peněžní reformou 1953, bylo vyrovnání s několikadenním předstihem formálně poukázáno, pak to bylo zároveň škrtnuto z vkladů. Ale obecně se ten velmi úskočný způsob vyrovnání netýkal nějaké většiny. V případech československých státních občanů tyto záležitosti vyrovnány, pokud vím, nebyly.

Proč byly za klíčové považovány právě doly?

Protože doly a nerostné bohatství vůbec bylo vnímáno jako klíčová surovina pro ekonomiku. Druhým důvodem byla, podle mého soudu, také mimořádná koncentrace zaměstnanců. Byly to prostě velké podniky.

V jakém stavu byly doly na Ostravsku po druhé světové válce?

V literatuře se uvádí, že Ostravské doly za druhé světové války hodně utrpěly. Mně se to zdá vcelku logické. Když se německá správa dozvěděla o dobývání, snažila se co nejvíce těžit z čehokoliv a tak proč právě ne z dolů?

V té době byli vyhnáni Němci, Maďaři, kolaboranti a zrádci. Mnozí z nich pracovali právě v Ostravských dolech. Jak byla jejich absence nahrazena? Jistě se totiž jednalo o větší množství lidí...

Tady to bylo trošičku problematictější. Pokud šlo o odsun německého obyvatelstva, tak se nejednalo o odsun absolutní. Určité procento zůstavších osob německé národnosti, kterých se odsun dočasně a nakonec třeba vůbec netýkal, byli právě horníci. Řada z nich odsunuta byla, ale mnozí horníci zůstali a byli prohlášeni za tzv. německé specialisty a z odsunu byli dočasně vyjmuti. Přičemž pro ně platila některá speciální nařízení. A proti jiným složkám německé národnostní skupiny využívali některých ulehčení. Daleko větší procento havířů Němců se než na Ostravsku týkala západočeských a východočeských dolů.

Podepsalo se znárodnění na zlepšení technického vybavení při práci v dolech?

Neodvážuju se tohle charakterizovat. Jak se začalo postupně do dolů investovat, tak se zlepšovala technika, ale že bych to označil za důsledek znárodnění, to určitě ne. To považuji za normální vývoj.

Hned po znárodnění tady byly také tendence jednotlivé doly přejmenovávat. Například důl Hlubina byl přejmenován na Laušman, Anselm na Masaryka, Hubert na Stachanov. Proč k tomu docházelo?

Byla to dobová zvyklost. Pak se doly přejmenovávaly zase a posléze znova... tohle přejmenovávání dolů kopíruje přejmenovávání ulic, škol apod. Jeden z expertů navrhoval, aby se jeden důl jmenoval Stalin, údajně to zabezpečí jeho produktivitu, protože když se něco jmenuje Stalin, tak to produktivitu zaručuje. Ale o ekonomickém zázemí tohoto uvažování si dovoluji silně pochybovat.

Jaký byl další vývoj Ostravska a jeho hornictví?

Ekonomická historie byla celkově složitá. Ostravsko bylo považováno za ocelové srdce republiky a logicky bylo silně preferováno investičně a do jisté míry i co se zásobování

obyvatelstva týká. Hornictví bylo vynášeno komunistickou ideologií tohoto období na piedestal zaměstnání.

Mnozí lidé si ještě dobře pamatují oblíbený předlistopadový slogan lidí, kteří pracovali v důlním průmyslu: „jsem horník a kdo je víc“...

Ano, ten tady působil. Na druhé straně i na Ostravsku došlo k některým neštěstím. Problém je při sledování ekonomického vývoje především v tom, co měříme jako efektivitu dolů. Do roku 1958 se slovo efektivita nemohlo ani používat, byla to tzv. buržoazní terminologie. Obecně můžeme říct, že těžba rostla s přílivem nových investic. Zaznamenáváme ale i léta některých poklesů. Ale to už nesouvisí přímo s problematikou znárodnění.

Děkuji za rozhovor!

4.3 Anketa

Přestože se v Ostravě už skoro 20 let uhlí netěží, mají k tomuto nerostu mnozí lidé stále vztah a to už jakýkoliv. Mnozí mají uhlí takřka v krvi, jiní si uvědomují potenciál a historii tohoto kraje. Co tedy říká hornictví vám? Jaký k němu máte vztah?

Helena Potměšilová, 26 let, sekretářka

Řekla bych, že můj vztah je kladný, protože pocházím z rodiny, která se hornictví po léta věnovala. Taky patří k našemu kraji, takže k němu máme nějak přirozeně blízko. Hornictví mám spojené především s těžkou prací, s nebezpečím a horkem, které v dolech je. Je to ale také způsob, jak získat jeden ze zdrojů naší země, který potřebujeme pro výrobu spousty věcí a na to, aby nám bylo teplo. Vždycky si vzpomenu na usměvavé horníky, které zrovna točila televizní kamera, když vystupovali z důlního výtahu. Mám před očima jejich zamazané tváře a bílé helmy.

Petr Kašing, 30 let, historik

Můj vztah k hornictví je velice kladný, a to z několika důvodů. Jedním z nich je skutečnost, že je s hornictvím bezprostředně spojen region a hlavně město, v němž jsem se narodil a třicet let žiju. Další důvod je ten, že je s hornictvím spojena také naše rodina. Na šachtě pracoval téměř patnáct let můj otec a nějakou dobu pracoval v dole také můj děda. Hornictví je tvrdá, zodpovědná a hlavně nebezpečná práce. Horníci, kteří každý den nastupují „na šichtu“, nemají jistotu, že se z ní také vrátí. Z minulosti víme, kolik stovek lidských životů si neštěstí v dolech vyžádaly.

Eva Horová, 18 let, studentka

Jelikož v podstatě žiju na Ostravsku a studuju přímo v Ostravě, tak pro mě hornictví představuje hlavně tradici celého regionu. Zároveň se mi vybaví černá začouzená postava s přilbou a s krumpáčem přehozeným přes rameno.

Pavčina Mučková, 48 let, tajemnice obecního úřadu

Můj vztah k hornictví je kladný, studovala jsem Hornicko-geologickou fakultu Vysoké školy báňské v Ostravě. Moji rodiče pracovali v podniku, který vyráběl stroje pro hornictví, a provdala jsem se do rodiny, která byla s hornictvím spjatá po několik generací. Celkově

patří k mému rodnému kraji jako k písni noty. Je pro mě výrazem pracovitosti a těžké práce spojené s každodenním ohrožením života na straně jedné a na straně druhé drsnosti častým projevem hrubosti, jednoduchosti a alkoholu.

Martin Premus, 34 let, geolog

Můj vztah je poměrně kladný, můj otec pracoval v hornictví, sám se věnuju speleologii, která je svým charakterem velmi podobná práci horníka. Do podzemních prostor starých důlních děl se celkem často dostávám. Téma hornictví a dolů je pro mě velmi přitažlivé. Celkově si vybavím těžkou práci v nesnadných podmínkách, nebezpečí. Báňská činnost jako taková je navíc úzce spjata s historií ostravského regionu a také Vysokou školou báňskou.

Alois Staříčný, 83 let, důchodce

Můj vztah je velice kladný, protože hornictví v minulosti i v dnešní době poskytuje obživu většině obyvatelstva severomoravského regionu. Jeho zánikem nastanou existenční problémy mnoha lidí po celé ČR. Zároveň mi to připomíná 27 let práce na dole Fučík, díky které jsem mohl já i celá má rodina žít na úrovni. Taky si vybavím prostory 700 metrů pod úrovní terénu, v nichž v minulosti pracovalo asi 40 000 lidí.

Pavel Vojkůvka, 27 let, středoškolský učitel

Moje babička se seznámila s dědečkem v Horní Suché, kde fářal a ačkoli jsem dědečka nezažil, jsem na to pyšný. Mnoho lidí si pod hornictvím představí likvidaci přírodních zdrojů, neekologické spalování a denudaci krajiny, ovšem při pohledu na horníka jednotlivce smekám nad náročností této práce a děkuji, že díky vytěženému uhlí doma nemusím svítit petrolejkou.

4.4 Glosa

Jmenuji se Josif Stalin a na 6 let jsem se zabydlel v Ostravě

Květen roku 1945 s sebou nesl mnoho nového. A to nejen co se týká politické garnitury, socializace země, měnových reforem, přidělového systému nebo podrobení si klíčového průmyslu do rukou státu, respektive lidu, to už všichni známe. Měnily se ale také názvy ulic, náměstí, škol a hlavně dolů! Staré názvy byly přece tvořeny buržoazní kapitalistickou zbohatlou skupinou, která v této zemi už neměla co rozhodovat. Takže pryč se starým, sem s novým!

A v duchu tohoto hesla se tak rázem z dolů, které měly krásná dívčí jména, staly organizace, političtí pohlaváři, data významných událostí nebo supervýkonní horníci. Gabriela se tak přetvořila v UNRRU, z nebohé Terezie se stal muž a poeta Petr Bezruč, z Barbory 1. máj... A třeba takový Stalin se v Ostravě zabydlel hned na 6 let a vůbec mu nevadilo, že se dříve jmenoval Ida. A mám dojem, že ani příliš neprotestoval, když ho pak přejmenovali na Rudý říjen. Nová jména prostě frčela, no komu by se nechtělo pracovat v dole Stachanov, takový pilný ukrajinský horník, modla a nezastínitelný vzor! Kdo by si nepřál vytěžit třeba prezidenta Gottwalda? Snad jen blázen by takovéto výzvě odolal.

Trend doby byl zcela zřejmý, ulicím, zastávkám, dolům, dokonce i městům se dávala jména významných lidí té doby. A přestože po roce 1989 jména jako Stalin, Gottwald, Laušman, Stachanov vymizela, v očích moje maminky bude opavská ulice Englišova vždy „Leninka“ a městské sady „Gottwaldáky“. Těžko jí to vytýkat nebo snad zazlívat. V mé paměti totiž bude vždy pražské letiště Ruzyně, nikoliv Václava Havla. A kdo ví, jaké změny nás ještě čekají.

5 Závěr

V počátcích práce jsme si kladli za hlavní cíl zhodnotit historický rámec znárodnění dolů na Ostravsku v roce 1945 a porovnat ho s jeho proklamací v tehdejším tisku. Jednotlivými kroky, které byly nutné k dosažení našeho vytýčeného cíle, jsme se postupně dopracovali k následujícímu závěru.

Nejdříve jsme se zaměřili na hledání kořenů znárodnění jako takového, protože tento nápad tady nevznikl ze dne na den. Zmapovali jsme tedy domácí i zahraniční odboj a také exilovou vládu, která už s touto myšlenkou „koketovala“ v době probíhající druhé světové války. Stejně tak se zabýváme socializační otázkou, která byla pro tuto poválečnou situaci v roce 1945 typická. Vysvětlili jsme si, že konfiskace majetku se týkala konkrétního složení obyvatel, tedy Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů, kteří byli v dobovém tisku často zmiňováni a ve všech pádech nenávisťně komentováni. S konfiskací souvisely mimo jiné národní správy. Jednalo se o instituce, které byly dosazovány do opuštěných podniků, nebo těch zkonfiskovaných, a měly za úkol udržet nějaké fungování těchto provozů. Někteří historici uvádí, že už tento krok byl jakousi předzvěstí znárodnění, jiní toto tvrzení ovšem zamítají. V tisku jsou každopádně tyto správy s nadšením vítány, třebaže ne vždy byly národní správci zdatnými manažery. Znárodnění pak znamenalo, že vybrané podniky, které byly vyjmenovány v příslušném dekretu, spadaly pod správu státu a to ode dne podepsání, tedy 24. října. Jako příklad můžeme uvést i doly, které byly předmětem sledování této práce. Dále to byl celkově klíčový průmysl, bankovníctví, pojišťovnictví a další oblasti uvedené výše v textu. Ve všech médiích tato zpráva proletěla s obrovským nadšením a slávou. Nejvíce Rudým právem, které zapáleně sledovalo prakticky jenom téma znárodnění a nic jiného. Jiné tiskoviny k tomuto přistoupili také megalomansky, ale oproti Rudému právu značně zdrženlivěji.

V práci rozebíráme také postoje jednotlivých politických stran, které o tomto aktu rozhodovaly. Nejstriktněji se k tomuto stavěla KSČ v čele s Klementem Gottwaldem a pro velký rozsah znárodnění byla také strana sociálních demokratů, v jejímž čele stal ministr průmyslu Bohumil Laušman. Ten měl ve své pozici výrazný vliv na podobu těchto dekretů. Tehdejší politická garnitura celkově pro znárodnění byla, ale jednotlivé strany se neshodovali na rozsahu. Po mnoha dohadech o podobě znárodněvacího dekretu nakonec k tomuto činu došlo. V médiích tento rozpor mezi stranami ale neproběhl. Jediná KSČ zveřejnila v Rudém právu, že některé strany se snaží tuto snahu zmařit tím, že schválení

oddalují. Na což reagovala strana Československých národních socialistů, že vyžadují jen větší opatrnost a naléhali, ať se takto velké rozhodnutí nedělá unáhleně.

Konec konců i přesto, že tehdejší prezident Edvard Beneš úplně nesouhlasil s tak velkým rozsahem znárodnění, který byl ve světě nebývalý, dekret podepsal. Je zde asi nutné si uvědomit jeho pozici, kde prokázal, že je reálným politikem, který byl pod silným tlakem veřejnosti, jež po znárodnění slepě prahla, aniž by si uvědomovala nějaké další důsledky. Prostě chtěla mít podniky ve svých rukou. Také v tisku přesně takto vidíme vnímání situace. Mnoho článků je psáno formou „horníci si přejí znárodnění“ nebo „nemůžeme vládě věřit, když nezestátní doly“ apod.

Po zhodnocení těchto faktů jsme se přesunuli do Ostravska. Zde jsme charakterizovali oblast a poválečný vývoj. Především stav dolů, na které jsme se v práci zaměřili. Celkově zde byla situace obdobná jako v jiných částech republiky. Podniky byly ve špatném stavu, zásobování bylo mizerné a lidé v naprosté deziluzi. Velkým problémem byla po odsunu Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů pracovní síla v dolech, které byl nedostatek. Stejně tak chyběli i kvalifikovaní inženýři. Uhlí bylo shledáváno jako klíčová surovina a tak byly na tuto oblast kladeny velké požadavky a upíral se zde zrak všeho lidu z republiky. Dělník či horník, to byla povolání, která byla vynášena na piedestal všech zaměstnání. Lidé věřili tomu, že pracují pro stát, nikoliv pro kapitalisty, kterým byl osud jejich zaměstnanců jedno. Alespoň takto lidé situaci vnímali a takto byla v dobovém tisku také popisována.

Dobový tisk nezklamal a dle očekávání nastoloval zcela jasnou politiku mířící doleva a celkově upírající zrak směrem k Sovětskému svazu. Rudé právo zcela zarytě zastávalo funkci agitátora. Ostravský úderník pak plnil pozici hlasu lidu, který už byl ale velmi silně pod vlivem výroků z Rudého práva. Oproti těmto dvěma tiskovinám stojí Nové slovo v pozici informátora o situaci, ačkoliv zcela zjevně také s jasným směrem k sociální politice, ale ne s tak notnou příchutí persvaze, jako u zmiňovaného Rudého práva.

V poslední části, jsme se snažili nabyté informace a znalosti z nastudovaných knih, archiválií a novin aplikovat do různých žurnalistických žánrů. Obsah byl tvořen tak, aby bylo téma přiblíženo čtenáři mainstreamového deníku. V úvodním článku zevrubně popisujeme znárodnovací situaci. Následně na toto téma předkládáme rozhovor s historikem Zdeňkem Jiráskem, se kterým problematiku probíráme více do hloubky a laickými otázkami se snažíme toto téma čtenáři přiblížit. Práci zpestřujeme o anketu a úplnou tečkou je pak glosa, ve které si pohráváme s trendem doby, tedy s přejmenováváním všeho, na co se zrovna přišlo.

Seznam použité literatury

Monografie:

BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

ČERNÝ, Ivo, a kol. *Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru*. Ostrava: Anagram, 2003. 564 s. ISBN 80-7342-016-3.

DLOUHÝ, Jaromír a kol. *Historie a současnost podnikání na Ostravsku*. Žehušice: Městské knihy, 2001. 343 s. ISBN 80-902919-2-9.

GERŠLOVÁ, Jana a SEKANINA, Milan. *Teze k přednáškám předmětu Dějiny národního hospodářství*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2002. 128 s. ISBN 80-248-0203-1.

JANÁK, Dušan a JIRÁSEK, Zdeněk. *Sovětské poradce a ekonomický vývoj v ostravsko-karvinském revíru*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 1996. 119 s. ISBN 80-901974-2-6.

KONČELÍK, Jakub; VEČERA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

KUKLÍK, Jan. *Znárodně Československo: od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 444 s. ISBN 978-80-87284-12-4.

MAJER, Jiří a kol. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. 793 s.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie II.: projevy, články, rozhovory*. Praha: Masarykův ústav - Archiv AV ČR, 2007. 572 s. ISBN 978-80-86495-43-9.

NEŠPOR, Zdeněk. *Znárodnění dolů a průmyslu. Kniha první, Proces znárodnovací*. Praha: Tiskové podniky Ústředního svazu čs. průmyslu, 1948. 370 s.

PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992: 2. díl, Období 1945-1992*. Brno: Doplněk, 2009. 1004 s. ISBN 978-80-7239-228-5.

Sborníky:

GERLOCH, Vladimír. Deset let znárodnění klíčového průmyslu ČSR. In: *Sborník vědeckých prací Vysoké školy báňské v Ostravě*. Ostrava: 1955, roč. 1., č. 2., s. 104–123.

JANÁK, Dušan a JIRÁSEK, Zdeněk. Ekonomický vývoj Ostravska po roce 1945 a Slovensko. In: *Česko-slovenská historická ročenka*. Brno: Masarykova univerzita v Brně a Česko-slovenská komise historiků, 2004, s. 69–82. ISBN 80-210-3596-X.

Internetové zdroje:

ČT24. *Příběh znárodnění* [online]. Praha: Česká televize, 5. 11. 2007 [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/6820-pribeh-znarodneni/>

MAGISTRÁT MĚSTA OSTRAVY. *Historie města* [online]. Ostrava: Magistrát města Ostravy, 2012 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.ostrava.cz/cs/o-meste/historie-mesta>

OKD. *OKD v socialistickém Československu* [online]. Ostrava: OKD, 2012 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.okd.cz/cs/o-nas/strucna-historie-okd/okd-v-socialistickem-ceskoslovensku>

ŘIHÁK, Hynek. *T. G. Masaryk, Ludwig von Mises a klasický liberalismus – část II.* [online]. Praha: 2011 [cit. 2013-04-30]. Dostupné z: <http://www.mises.cz/clanky/t-g-masaryk-ludwig-von-mises-a-klasicky-liberalismus-cast-ii--156.aspx>

Dobový tisk:

Nové slovo (15. 7. - 1. 12. 1945)

Ostravský úderník (15. 7. - 1. 12. 1945)

Rudé právo (15. 6. - 1. 12. 1945)

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČT	Česká televize
KSČ	Komunistická strana Československa
OKD	Ostravsko-karvinské doly
OKKD	Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration
ÚV	Ústřední výbor

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10. 6. 2015

.....
Petra Polesová

Petra Polesová

